

Luovat menetelmät ja vuorovaikutus ryhmässä
Vantaan lastensuojelun avohuollon
perhetyössä

Holma, Iris & Mennander, Niina

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Luovat menetelmät ja vuorovaikutus ryhmässä
Vantaan lastensuojelun avohuollon perhetyössä

Iris Holma
Niina Mennander
Opinnäytetyö
Sosiaaliala
Joulukuu 2010

Holma Iris, Mennander Niina

Luovat menetelmät ja vuorovaikutus ryhmässä Vantaan lastensuojelun avohuollon perhetyössä

Vuosi	2010	Sivumäärä	53
-------	------	-----------	----

Tämän opinnäytetyön tavoitteena ja tarkoituksena oli luoda onnistumisen kokemuksia lasten ja vanhempien välille luovien toimintojen avulla. Havainnoimme vuorovaikutusta heidän välillään yhteisten toimintatuokioiden aikana.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa. Toimintatuokioita järjestettiin neljä kertaa syyskuussa 2010. Ne sisälsivät yhteistä tekemistä lasten ja vanhempien kanssa maalauksen, leikkien, tunnekorttien ja kosketuksen keinoin.

Tietoperustana oli vuorovaikutuksen tukeminen ja sosiokulttuurinen innostaminen ja niiden tuominen työmuotona lastensuojelun perhetyöhön. Sosiokulttuurisessa innostamisessa on aina mukana pedagoginen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus.

Toimintatuokioiden aikana lasten ja heidän vanhempiensa vuorovaikutus oli hyvää ja he ottivat kontaktia hyvin myös työntekijöihin. Luovien menetelmien kautta lapset kykenevät ilmaistamaan itseään paremmin. Pyrimme myös rohkaisemaan vanhempia tulevaisuudessa käyttämään edellä mainittuja menetelmiä vuorovaikutuksen lisäämiseksi lastensa kanssa.

Lastensuojelun asiakkaat tarvitsevat tässä opinnäytetyössä kuvattua yhteistä ryhmätoimintaa, jossa luovia toimintoja apuna käyttäen voidaan työskennellä lasten ja vanhempien kanssa yhdessä hyvässä vuorovaikutussuhteessa sekä saada myös työntekijöille toimiva ja uudenlainen työote.

Asiasanat: Luovat toiminnot ja vuorovaikutus

Iris Holma, Niina Mennander

Creativity and interaction in the group of child welfare open-care familywork in Vantaa

Year	2010	Pages	53
------	------	-------	----

The objective and the meaning of this project were to create experiences of success between children and their parents by the aid of creative activities. We observed the interaction between children and their parents during the mutual occupational moments.

The functional part of the project was put into effect in Kuusela family rehabilitation. The occupational moments were provided four times in September 2010.

The basis of the information was to support interaction and social cultural inspiring and to bring these issues to child welfare familywork. In social culturaling inspire there is always a pedagogical, social and cultural dimension.

During the occupational moments interaction between children and their parents worked fine and they had good a connection with the workers too. Children can express themselves better by creative activities. We try to encourage the parents by using these methods to increase interaction with their children.

The customers of child welfare need the mutual group functions which are described in this project.

By the creative activities we can work with the children and their parents together in good and interactive relationship and get the workers motivated by the new method.

Key words : Creative activities and interaction

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	5
2	Lastensuojelu	6
2.1	Avohuolto.....	7
2.2	Avohuollon perusteet	7
2.3	Avohuollon tukimuotoja	7
2.4	Erlaisia ryhmiä Vantaan lastensuojelussa.....	8
3	Vuorovaikutus.....	9
3.1	Vuorovaikutus perheessä	10
3.2	Vuorovaikutus ryhmässä	11
4	Luovat menetelmät.....	11
4.1	Taidetyöskentely.....	12
4.2	Kuvankäyttö luovissa toiminnoissa	14
4.3	Työntekijä ja sosiokulttuurinen innostaminen.....	15
4.4	Lapsi ja sosiaalinen kasvu	18
5	Prosessin kuvausta	19
6	Ryhmätapaamiset	21
6.1	Ensimmäinen ryhmätapaaminen	21
6.1.1	Kehontuntemus	22
6.1.2	Rentoutus	23
6.1.3	Kosketus.....	24
6.2	Toinen ryhmätapaaminen	25
6.3	Kolmas ryhmätapaaminen	28
6.4	Neljäs ryhmätapaaminen	30
7	Arviointitiedon tuottaminen	32
7.1	Ryhmän arviointia.....	33
7.2	Ryhmän osallistujien haastattelut	36
8	Analysointi ja johtopäätökset.....	38
9	Pohdinta	39
10	Eettinen pohdinta	42
	Lähteet	44
	Kuvat	46
	Kaaviot.....	46
	Liitteet.....	47

1 Johdanto

Työskentelemme perhetyöntekijöinä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa. Löysimme opiskelun edessä yhteisen mielenkiinnon kohteen ja se on ryhmätoiminta. Meitä molempia kiinnostaa ryhmän ohjaaminen, sekä luovat menetelmät, että vuorovaikutuksen tukemisen erilaiset mahdollisuudet työssämme. Haluamme kehittää ryhmämuotoista perhekuntoutusta ja siinä varsinkin sitä osa-aluetta, että lapset ja vanhemmat toimivat samassa ryhmässä. Meillä molemmilla on kokemusta ryhmien ohjaamisesta mm. perheleireiltä sekä perhekuntoutuksen kautta.

Jokaisella ryhmällä on oma toiminnan tarkoitukseen liittyvä tehtävänsä. Ryhmällä on aina myös tunnetavoite, joka pitää ryhmän koossa. Ryhmänohjaajalla tulee olla selvä käsitys siitä, mikä on ryhmän perustehtävä eli ryhmän punainen lanka. (Kaukkila, Lehtonen 2008:15.)

Ryhmätoiminnan perusajatuksena on tunne johonkin ryhmään kuulumisesta. Toiminta lisää ainakin hetkellisesti asiakkaan sosiaalisuutta ja vuorovaikutusta. Ryhmä- ja virkistystoiminnan tulisi kuitenkin aina olla mielekästä, jokaisen toimintakyky ja voimavarat huomioon ottavaa. Ryhmätoiminta toimii mitä parhaimpana kuntoutuksena, kun otetaan huomioon henkinen ja sosiaalinen aktivointi.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen arviointitutkielma, joka toteutetaan laadullisin menetelmin. Teoreettisena viitekehystenä työssämme on lastensuojelu, luovat toiminnot ja vuorovaikutus. Kerromme työssämme lastensuojelun avohuollosta, sen perusteista ja sen puitteissa toimivasta ryhmästä. Ryhmän osallistujat valikoituivat meidän omasta asiakaskunnastamme.

Ryhmämme on suljettu ryhmä. Suljettu ryhmä tarkoittaa sitä, että ryhmän osallistujat ja kokoontumiset on määritelty etukäteen. Ryhmään ei oteta uusia jäseniä, vaikka joku ryhmäläinen lopettaisi ryhmän kesken. (Kaukkila, Lehtonen 2008: 17.)

Työmme kuvaa ja arvioi koko ryhmätoiminnan prosessin kulkua alusta loppuun. Arviointi perustuu ryhmäläisten kokemuksiin ja ryhmän ohjaajien havainnoiteihin ryhmän aikana. Tiedonhankinta menetelmänä käytämme puolistrukturoitua teemahaastattelua, haastattelut toteutetaan perhekohtaisesti ryhmän päättymisen jälkeen.

Ryhmän avulla tavoitetaan useampi perhe ja pystytään keskittymään heidän kanssaan tiettyihin teemoihin. Näin perheet saavat myös kokemuksen etteivät ole asioidensa kanssa yksin. Asiakasperheidemme vanhemmat ovat usein itse niin tarvitsevia, että lasten tarpeet saattavat jäädä vanhempien tarpeiden varjoon. Vanhemmat ovat uupuneita, jolloin he eivät jaksakaan ei-

vätkä kykene olemaan vuorovaikutuksessa lastensa kanssa. Tämä näkyy lapsissa ja usein juuri vuorovaikutuksen vähäisyytenä perheissä.

Työntekijältä vaaditaan herkkyyttä tunnistaa perheenjäsenten kiintymyssuhteita. Kiintymyssuhteiden arvioiminen yhdessä perheenjäsenten kanssa, on kokemuksemme mukaan auttanut hahmottamaan perheissä tarpeita, jotka liittyvät lasten ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen.

Ryhmätoimintamme tavoitteena on luoda onnistumisen kokemuksia lapsille ja aikuisille yhdessä. Tuottaa luovien menetelmien kautta elämyksiä, jotka antavat perheille voimavaroja arkeen.

2 Lastensuojelu

Lastensuojelutyössä työntekijöiden työtä ohjaa vahvasti lastensuojelulaki, joka uudistettiin ja muutokset astuivat voimaan 1.1.2008. Lain muutostarpeiden taustalla ovat muun muassa Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset, keskeisimmin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Erityisesti on ollut tarpeen tehostaa lapsen ja perheen osallisuutta ja oikeusturvaa, viranomaisten yhteistyötä perheiden tukemiseksi sekä täsmentää kunnan velvollisuuksia lastensuojelussa. Uudistetun lainsäädännön tavoitteena on siirtää lastensuojelutoimenpiteiden painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. (Taskinen 2007: 7.)

Lastensuojelu tulee laajasti käsittää lasten suojeluksi, joka ei ole pelkästään sosiaaliviranomaisten asia, vaan koskee muitakin viranomaisia ja kaikkia kansalaisia. Lasten hyvästä kehityksestä riippuu koko yhteiskunnan tulevaisuus, joten siihen panostaminen on olennaisen tärkeää. Lasten kehityksen edistämiseksi tarvitaan laajoja yhteiskunnallisia toimia.

Lasten suojelu perustuu lapsen kansainvälisesti tunnustettuihin oikeuksiin, joita ovat muun muassa etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lasten suojelun tavoitteena on turvata nämä oikeudet kaikille lapsille:

- 1) edistämällä lasten hyvinvointia
- 2) kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi sekä
- 3) toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

Lasten suojelu edellyttää palvelujärjestelmän kehittämistä lasten ja lapsiperheiden perus- ja erityispalveluiden eri sektoreilla sekä sektorirajat ylittäviä yhteispalvelumuotoja. Lisäksi tarvitaan palvelujen sisällöllistä kehittämistä kasvatuksen tukemiseksi ja lapsen kehityksen turvaamiseksi. (Taskinen 2007: 10.)

2.1 Avohuolto

Lasta ja perhettä pyritään tukemaan ensisijaisesti omassa kodissaan ja avohuollon tukitoimin. Aina avohuolto ei kuitenkaan riitä tai ole mahdollista lapsen tarpeiden ja edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi, jolloin lapsi joudutaan sijoittamaan pois kotoaan. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Erityisesti pienten lasten rankoissa perhetilanteissa ei voi jäädä odottelemaan.

On vaativa tehtävä ratkaista, milloin lasta ja perhettä ei pystytä auttamaan avohuollon tukitoimien avulla. Inhimillisiä murhenäytelmiä voi syntyä yhtä hyvin siitä, että lasta ei oteta pois vahingoittavasta tilanteesta, kuin liian hätiköidyistä huostaanotosta. (Taskinen 2007: 16.)

2.2 Avohuollon perusteet

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä,

- 1) jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka

- 2) jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. (417/2007. 34 §)

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytännön ja -mahdollisuuksia.

Avohuollon tukitoimia suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien, tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa.

Avohuollon tukitoimia järjestetään asiakassuunnitelman perusteella (36 §). Niistä päättää sosiaalityöntekijä. Kunnan taloudellinen tilanne on luonnollisesti tärkeä realiteetti, mutta siihen vedoten ei voi jättää järjestämättä lakisääteisiä avohuollon tukitoimia.

Avohuoltoa toteutettaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata lasta riittävän usein henkilökohtaisesti. Heillä on oikeus tavata lapsi myös ilman huoltajan suostumusta. (Taskinen 2007: 41.) (417/2007. 29 §.)

2.3 Avohuollon tukimuotoja

Sopivia tukimuotoja tulee tarvittaessa räätälöidä niin, että perhe todella kokee saavansa niistä apua ja että ne turvaavat lapsen hyvinvointia. Lastensuojelulaissa edellytetään, että kunnan käytettävissä on ainakin seuraavat palvelut ja tukitoimet (36 §):

- lastenpäivähoito
- lapsiperheiden kotipalvelu
- tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen

- lapsen tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä
- tukihenkilö tai -perhe
- lapsen hoitopalvelut ja terapia
- perhetyö
- koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon
- vertaisryhmätoiminta
- loma- ja virkistystoiminta

Lastensuojelussa kehitetään jatkuvasti uusia toimintamuotoja, joten kysymykseen voivat tulla myös muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet. (Taskinen 2007: 42.)

2.4 Erilaisia ryhmiä Vantaan lastensuojelussa

Tavallisesti, kun lapsille ja vanhemmille järjestetään ryhmätoimintaa, se tapahtuu sekä lapsille, että aikuisille erillisissä ryhmissä. Vantaalla on järjestetty useita ryhmiä, joissa lapset ja vanhemmat ovat olleet omissa ryhmissään. mm Vertti-ryhmät, jotka on tarkoitettu perheille, joissa vanhemmat tai toinen heistä kärsii mielenterveysongelmista. Korsotuvalla on alkamassa vuoden 2011 tammikuussa Päihde Vertti-vertaistukiryhmä, joka on tarkoitettu vantaalaisille lapsiperheille. Lapsen olisi tarkoitus tulla ryhmään ”sairastavan” vanhemman kanssa. Tapauksia on yhteensä kymmenen, joista kolme on lapselle ja vanhemmalle yhteisiä. Vantaalla on järjestetty myös erilaisista riippuvuuksista kärsivien ryhmiä; esimerkiksi peliriippuvaiset nuoret ja heidän vanhempansa. Myös murrosikäisten lasten vanhemmille on ollut vertaisryhmiä eripuolilla Vantaata.

Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa järjestetään ryhmää nimeltä Kärrynpyörä, joka on tarkoitettu alle kouluikäisille lapsille vanhemman kanssa. Kärrynpyörän ryhmä on suljettu ryhmä, joka kestää kerrallaan 10-12 viikkoa. Lapset osallistuvat ryhmään useimmiten äitiensä kanssa. Kärrynpyörän toiminnan tavoitteena on tukea ja ohjata lapsiperheitä arkipäivän muuttuvissa elämäntilanteissa sekä tukea vanhemmuutta, että perheiden vuorovaikutusta lapsen näkökulmasta. Äideille tämä kuntoutusmuoto mahdollistaa vertaistuen saannin. Kärrynpyörän ryhmään voi osallistua myös ilman lastensuojelun asiakkuutta ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna, jota uusi lastensuojelulaki painottaa. Samanlaista toimintaa länsi-Vantaalla tarjoaa Kuuselan osasto Pihlaja, joka on ryhmämuotoinen perhekuntoutus koko perheelle. Pihlajan toimintaan voivat osallistua myös perheen kouluikäiset lapset ja isät.

Lastensuojelun periaatteissa puhutaan varhaisesta tukemisesta eli lapsen kanssa toimiville voi herätä huoli, joka liittyy esimerkiksi lapsen käyttäytymiseen, kehitykseen tai elämäntilanteeseen. Lasta on tuettava ja pulmiin puututtava mahdollisimman varhain, ennen kuin vaikeudet kasvavat suuriksi. Tällöin tukemisen mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on vielä runsaasti. Kai-

kissa palveluissa, joissa kohdataan lapsia, työntekijöillä tulee olla tietoa ja taitoja ottaa huoli puheeksi varhaisessa vaiheessa. Varhaisen tukemisen (varhaisen puuttumisen) tulee tarjota tukea lapselle ja perheelle kunnioittavasti, avoimesti ja leimaamatta. Se ei saa olla ikävää tunkeutumista toisen asioihin. Asioita tulisi käsitellä yhdessä lapsen ja perheen kanssa siten, että he kokevat tulevansa arvostetuksi ja saavansa tukea. (Taskinen 2007: 16.)

3 Vuorovaikutus

Useimmiten ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta puhuttaessa tarkoitetaan tietoista vuorovaikutusta eli viestintää. Ihmiset ilmaisevat tavoitteellisesti toisilleen ajatuksiaan, tietojaan, tarpeitaan ja tunteitaan sekä vastaanottavat ja vastaavasti tulkitsevat toistensa ilmaisua. Tässä viestinnässä he käyttävät monenlaisia keinoja. (Launonen 2007: 6.)

Viestintä eli kommunikaatio voidaan laajasti ymmärrettynä määritellä tiedonvälitykseksi eli tiedon vaihdoksi ihmisten, eläinten tai koneiden välillä. Viestintä toteutuu ihmisten laatimien merkkien, koodien tai symbolien kautta. Viestintä eli kommunikaatio voi olla suoraa tai epäsuoraa. Epäsuoraa viestintää on mm. viestin ilmisanoman ja piiloviestin erilaisuus, jolloin viestijän ilmeet ja eleet ovat ristiriidassa. Viestintä voi tapahtua yksisuuntaisesti tai olla kaksisuuntaista. Kaksisuuntaisessa vaikuttamissuhteessa osapuolet vaikuttavat toisiinsa, jolloin puhutaan vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutus voidaan määritellä ihmistenväliseksi, jatkuvaksi ja tilannesidonnaiseksi tulkintaprosessiksi, jonka aikana viestitään tärkeitä asioita muille, vaikutetaan heihin, luodaan yhteyttä toisiin ja saadaan palautetta omasta toiminnasta. (Vilen, Leppämäki, Ekström 2002:19.)

Dunderfelt kuvaa ihmisten välistä vuorovaikutusta käsitteellä sosiaalinen kenttä, joka muodostuu sanallisesta ja fyysisestä viestinnästä sekä sanattomasta viestinnästä. Sanattoman viestinnän hän jakaa intuitiiviseen viestintään, tunneviestintään ja voimien viestintään. Sosiaalinen kenttä on sanallisten ja sanattomien viestien muodostama psyykinen tila ihmisten välillä. Sosiaalisen kentän idea perustuu siihen, että ihmisten väliin muodostuu ”tila”, joka on näkymätön silmille, muttei muille aistimuksille, kuten tunteille ja intuitiolle. (Dunderfelt 2001: 14-15.)

Perhetyön ja intervention kohde on suhde, perhetyöntekijä yrittää vaikuttaa perhesuhteisiin, suhteessa vanhemman ja lapsen välillä. Työntekijä on osapuoli suhteissa, hän tekee vuorovaikutus- ja suhdetyötä. Näin tehdessään hän voi samalla tutkia, miten hänen oma toimintansa vaikuttaa, miten oman toiminnan muuttaminen muuttaa toisen toimintaa, millaisia reaktioita havaitaan kun tehdään niin tai näin. Vuorovaikutustyön perusteeksi on: Toista ei voi muuttaa, voi vain muuttaa omaa toimintaansa. Työn vaikuttavuutta parantaa, että perhetyöntekijä pääsee lähelle ihmistä ja että suhteessa on luottamusta. Lähellä työskennellessään työntekijä

joutuu samalla pitämään riittävää etäisyyttä, jotta suhteesta muodostuu auttava, ulospäästävä. (Heino 2008: 48.)

3.1 Vuorovaikutus perheessä

Lapsen perheellä on suhteensa perheen sisällä. Perhe sisältää monenlaisia suhteita ja paljon, ei pelkästään yleisiä suhteita vaan myös tilannesidonnaisia. Suhteiden moninaisuus ei rajoitu vain perheen sisälle, vaan saattaapa perheen jäsenillä olla myös suhteita moniin auttajiin ja hoitaviin tahoihin. Jokaisella perheenjäsenellä on omat suhteensa perheen sisällä ja sen ulkopuolella. (Heino 2008: 49.)

Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus luo pohjan lapsen minäkuvan ja itseluottamuksen kehitykselle. Vanhemmilta saatu palaute ja mallit antavat parhaimmillaan lapselle myönteiset lähtökohdat muilta ihmisiltä tulevan palautteen hyväksi käyttämiseen ja omien sisäisten voimavarojen käyttämiseen. Vanhemmalla on pääasiallinen vastuu vuorovaikutuksesta vanhempi-lapsi -suhteessa, koska vanhemmalla on enemmän valtaa kuin lapsella. (Ahlroth ym. 2003: 14.)

Vanhempien sosiaaliset säännöt, sosiaaliset ja kielelliset taidot sekä yleensä koko elämäntapa vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kehitykseen vuorovaikutuksen kautta. Se miten perheessä puhutaan ja miten aikuiset kuuntelevat lasta, vaikuttaa lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Mikäli lapselle suunnattu puhe on pääosin ohjailuja ja kieltoja ilman selityksiä, keskusteluja tai perusteluja, jää lapsen kokemus vuorovaikutuksesta varsin kapeaksi. (Ahlroth ym. 2003: 14.)

Vilenin ja ym. mukaan Aaltonen kuvaa, kuinka lapsilla on kyky tehdä havaintoja toisesta ihmisestä kokonaisvaltaisesti. Lapsi saattaa tästä syystä tehdä tarkempia havaintoja ihmisten todellisesta tunnelatauksesta. Esimerkiksi lapsi vaistoa helposti, jos aikuinen ei ole aidosti kiinnostunut hänestä. Hän kiinnittää ehkä enemmän huomiota äänen painoon, korkeuteen ja kasvon ilmeisiin kuin sanoihin, joiden merkityksiä hän ei ehkä edes ymmärrä. (Vilen ym. 2002: 21.)

Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus sisältää tunne-, mielikuva-, ja arkitilanteiden tasot. Tunnetasolla vanhemmat ja lapsi ovat läsnä toisilleen, jakavat elämäänsä keskenään ja sitoutuvat toisiinsa. Mielikuvataso sisältää ne mielikuvat, joita vanhemmat rakentavat lapsesta ja lapsi vanhemmistaan. Arkitilanteiden taso sisältää lukuisat arjen tapahtumat ja kokemukset, jotka perhe elää yhdessä (esim. arjen sujuminen, päivärytmin löytyminen, leikkiminen jne.). Vuorovaikutuksen tasot limittyvät ja vaikuttavat toisiinsa: perheen toiminta ohjaa tunteita ja mielikuvia ja mitä yhdessä tehdään ja koetaan, vaikuttaa tunteisiin ja mielikuviiin, joita toisista rakentuu. (Ahlroth ym. 2003: 15.)

3.2 Vuorovaikutus ryhmässä

Kemppiset kirjoittavat kuinka Ryhmätyön käyttö koulutuksessa kirjassa kuvataan että, ryhmän vuorovaikutus on riippuvainen ryhmän ilmapiiristä. Mitä parempi ryhmän ilmapiiri on, sitä antoisampaa on myös ryhmän jäsenten keskinäinen vuorovaikutus. Kommunikaatiotaitojen paraneminen näkyy ryhmätyötaitojen paranemisena. Toimivassa ryhmässä ryhmän jäseniä kuunnellaan ja rohkaistaan osallistumaan ryhmän toimintaan. Kaikkien ryhmän jäsenten tunteet ja tarpeet otetaan kohtuullisesti huomioon toimivassa ryhmässä. (Kemppinen ym. 1998:48.)

Ryhmäviestintätaitoa on myös taito liittää oma puheenvuoro toisten puheenvuoroihin ja osallistua yhteiseen toimintaan kysymällä, vastaamalla, kommentoimalla, tekemällä ehdotuksia ja antamalla palautetta. Kuuntelutaitoa on taito seurata toisten puheen kulkua, erottaa siitä tosiasiat ja mielipiteet ja arvioida sitä. Ihmisten välisiin suhteisiin liittyy taito olla psykologisesti lähellä, käsitellä ristiriitoja, ottaa ja antaa palautetta. (Hakanen 1998:7.)

Ryhmässä meillä on hyvä tilaisuus oppia tiedostamaan sekä ymmärtämään tunteitamme ja niiden merkitystä. Turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä voimme saada kosketuksen pelon, vihan ja jännityksen tunteisiimme samoin kuin välittämisen ja yhteenkuuluvaisuuden tunteisiimme. Ryhmässä tunteiden jakaminen ja yhdessä kokeminen on antoisaa. Tosin ryhmän toimintakyky saattaa kärsiä, jos liian voimakkaat tunteet hallitsevat ryhmää pitkään. Kun opimme lisää tunteista, opimme lisää itsestämme. Ymmärrämme paremmin myös toisten tunteita ja käyttäytymistä. (Kaukkila Lehtonen. 2008: 41.)

Kaikki ihmiset ovat erilaisia persoonia ja ohjaajan on tärkeää ottaa huomioon myös erilaisuus ryhmässä. Esiintyminen ja äänessä oleminen ei ole kaikille luonnollinen tapa toimia ja toiminta saattaa jopa ahdistaa. Ohjaajan ei tule vaatia, että kaikki osallistuisivat yhteisiin keskusteluokioihin. Toisille riittää pelkkä kuuntelu ja siihen on annettava myös mahdollisuus. Ryhmälle muodostuu nopeasti tapa toimia, jossa jokaisella on oma roolinsa.

4 Luovat menetelmät

Luovalla toiminnalla tarkoitetaan yhteisön arjessa tapahtuvaa virikkeellistä yksilö- tai ryhmämuotoista toimintaa, joka ankkuroituu yhteisön ihmisten elämään säännöllisesti. Se on tietoista ja tavoitteellista toimintaa. Taide- ja kulttuuritoiminnalle voidaan nähdä ainakin neljä välineellistä vaikutusta ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Ensimmäinen ja tärkein on taide elämyksenä, merkityksinä ja taidenautintoina sellaisenaan, osana ihmisen tarpeita. Taide virittelee aisteja ja rikastuttaa elämymaailmaa. Toisena on taiteen ja kulttuuritoiminnan yhteys

hyvään terveyteen, parempaan työkykyyn ja hyvän elämän kokemuksiin. Kolmantena ovat kulttuuritoiminnan ja harrastamisen myötä syntyneet yhteisöllisyys ja verkostot, jotka auttavat hallitsemaan elämäämme paremmin. Neljäntenä ovat taiteen, arkkitehtuurin ja sisustamisen vaikutukset viihtyisämmän ympäristön luomiseksi. Kaunis ympäristö ja luonto virkistävät ja voivat edesauttaa kuntoutumisessa. (Hyypä, Liikanen 2005:113.)

Taide- ja kulttuuritoiminta ovat vähitellen kehittyneet osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä hoitolaitosten arkea. Tähän ovat vaikuttaneet nykykansantaiteen ja luovien terapioiden synty osana hoitotyötä sekä Arts in Hospital- hanke. Taiteen ja kulttuuritoiminnan positiiviset vaikutukset sosiaali- ja terveydenhuoltoon näkyvät edelleen Terveyttä kulttuurista - työn tavoitteissa:

1) Taiteella ja kulttuuritoiminnalla nähdään olevan esteettisiä tavoitteita, joilla lisätään ihmisten elämys- ja kokemusmaailmaa sekä ympäristön viihtyisyyttä tasa-arvoisesti myös sosiaali- ja terveyshuollon palvelujen piirissä oleville.

2) Taiteella ja kulttuuritoiminnalla on soveltavia sosiaalisia tavoitteita, joilla lisätään ihmisten sosiaalista ja yhteisöllistä hyvinvointia.

3) Taide- ja kulttuuritoiminnalla on parempaan koettuun terveyteen liittyviä soveltuvia tavoitteita, joita voidaan integroida osaksi hoitotyötä ja kuntoutusta. (Hyypä, Liikanen 2005:114-115.)

Arts in hospital- hanke syntyi vuonna 1990 YK:n ja Unescon kulttuurikehityksenvuosikymmenen aloitteena leviten 18 jäsenmaahan. Hankkeen tavoitteena oli taiteen avulla lisätä hoitolaitosten viihtyisyyttä sekä integroida taide- ja kulttuuritoimintaa osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon työtä, kuntoutusta sekä työmenetelmiä.

Liikasen tutkimuksen aikana seurattiin neljän itäsuomalaisen hoitoyksikön arkea. Mukana olivat terveyskeskuksen sairaala, kunnallinen hoitokoti, kehitysvammaisten palvelukoti, ja psykiatrisen sairaalan kotiuttamisvalmennusyksikkö. Tutkimuksen mukaan kulttuuriharrastukset ja - palvelut paransivat asiakkaiden ja henkilökunnan elämänlaatua. Taide ja kulttuuritoiminta koettiin signaaliksi välittämisestä ja arvostamisesta, joka puolestaan synnytti luottamusta omaan itseensä ja yhteisöön.

4.1 Taidetyöskentely

Taiteelliselle toiminnalle ominaiset ilmaisulliset mahdollisuudet, luova asenne ja työskentelytavat värittävät myös kehittämispyrkimyksiä. Taide on mielikuvien ja

tunteiden kieltä. Se on visuaalisen ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen erityistä aluetta.

Taidetyöskentelyssä kuvallista ilmaisua käytetään kuntouttavien, ennaltaehkäisevien ja hoidollisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Maalaus kykenee myös kehittämään henkilökohtaista kasvua ja voimaantumista, sekä toimii sosiaalisen ja yksilöllisen ongelmanratkaisun apuna. (Rankanen ym. 2007. 9.)

Taidetyöskentelyssä luotetaan sen omaan terapeuttiseen voimaan. Kuvan tekeminen merkitsee kontaktia omaan sisäisyyteen, sekä muuttuvaan ympäristöön, se antaa ainutlaatuisen mahdollisuuden kokemiseen, tutkimiseen, vuorovaikutukseen ja maailmassa olemisen ymmärtämiseen. Taidetyöskentelyssä käytetyt kuvat, materiaalit, työskentelyprosessi ja kokemuksen jakaminen palvelevat voimaannuttavia, kuntouttavia ja terapeuttisia pyrkimyksiä. Kaikella taiteella kuvista draamaan, sekä kirjallisuudesta musiikkiin, sekä tanssiin on koko ihmiskunnan historian ollut rauhoittava ja lohduttava, innoittava tai ymmärrystä ja yhteisyyttä luova psykososiaalinen merkityksensä. (Rankanen ym. 2007: 11-12.)

Musiikkimaalauksessa kuunnellaan musiikkia, niin piirretään tai maalataan tunteiden ja ajatuksien herättämää kuvaa. Sisäisen kuvan on helpompi ymmärtää kun se on silmin havaittavissa. Kuvan tekemisen ja sen tulkitsemisen suorittaa jokainen maalaja itse. Musiikkimaalauksen avulla voidaan tunteita purkaa ja tilanteita selvittää. Lapset nauttivat yleensä musiikkimaalauksesta, johdetuista mielikuvitusmatkoista ja liikunnasta musiikin mukaan. Ympäristön häiriötekijät kannattaa minimoida ja aloittaa kuuntelu hiljaisuudesta. Lasten kanssa voi harjoittaa musiikin kuuntelua, jossa havainnoidaan äänteiden erottelua, tarkkojen kuulo havaintojen tekoa tai yhteen asiaan keskittymistä. Lasten kanssa voi kuunnella hiljaisuutta, hiljaisen ja voimakkaan äänen eroja, korkeaa ja matalaa ääntä tai kaikua. Eläytyminen eläinten ääniin, liikkeisiin tai erilaisiin tunnetiloihin onnistuu musiikkia kuunnellen. (Ahonen 1997: 199 - 200.)

Maalaus on luomista ja itseilmaisua värien kautta. Maalaaminen on tunteiden ja kokemusten ilmaisua. Se on ilmaisua värein ja viivoin. Se ei vaadi mitään teknisiä taitoja tai erityisiä kykyjä. Tarvitaan vain avoin mieli, ja halu luoda ja ilmaista. Väreillä me voimme ilmaista kaikkia tunteitamme. Niillä voi ilmaista sisäisiä kokemuksia ja mielikuvia maalaamalla ne paperille. Väreillä me voimme luoda mielen maisemia, ja kuvata maailmaa sellaisena kuin me sen näemme. Maalaamalla me voimme ilmaista kaikkea sitä, mikä on sisällämme. Värit ovat eräs kanava luomiseen ja itseilmaisuun. (luovuus.opassivut)

Kasvatuksen keinona taide on vertaansa vailla, sillä kaikki olemme siinä tekijöitä. Ei ole

oikeaa tai väärää taiteen tekemistä, vaan kaikki ratkaisut ovat yksilöllisiä ja omintakeisia. Taidekasvatus on yhteistä kasvamista. Lapsi opettaa aikuista siinä kuin aikuinen lasta. Taiteen tekeminen ja kokeminen vuorovaikutuksessa toisen kanssa antaa kokijalleen kullannarvoisia kokemuksia, koska taiteelliset ratkaisut ovat kaikki yhtä arvokkaita. (Hakola. Laitinen. Ovaska-Airasmaa 1991:40.)

Työskennellessä taiteen kanssa, luotetaan sen terapeuttiseen voimaan. Taidetyöskentelyssä materiaalit, työskentely, kokemuksen jakaminen muiden kanssa ja valmiit tuotokset palvelevat kuntouttavia ja terapeuttisia pyrkimyksiä. Kaikella taiteella, musiikilla, tanssilla, kirjallisuudella, maalauksella sekä draamalla on ollut rauhoittava ja lohduttava, innoittava ja yhteisyyttä luova psykososiaalinen merkitys koko ihmiskunnan historiassa. (Rankanen ym.2007: 11-12.)

4.2 Kuvankäyttö luovissa toiminnoissa

Kuvataideterapiasta käytetään usein kirjallisuudessa käsitettä taideterapia, vaikka taideterapia on paremminkin yläkäsite monille eri taiteenlajeista lähteville terapioille. Kuvataideterapeutit käyttävätkin hyvin usein toiminnassaan muun muassa askarteluun, veistämiseen ja muovailuun liittyvää toimintaa. Erilaisten tekniikoiden ja välineiden käyttö tuo varmuutta terapeuttisiin kuvataidetuokioihin, mutta niiden tuntemattomuus ei ole esteenä kuvataiteen käytölle vuorovaikutuksen välineenä. (Vilen ym. 2002:235-236.)

Kuva tuo vahvasti viestiä mielen tiedostamattomasta, sen yksilöllisestä ja kollektiivisesta ulottuvuudesta. Taiteen äärellä, sen tekijänä tai katselijana, ihminen voi löytää kosketusta sekä omaan henkilökohtaiseen että yhteisössä tietoiseen ja tiedostamattomaan puoleen. (Girad. ym. 2008: 46.)

Taide pitää sisällään moninaisuuksia. Ensinnäkin se on yksilöllinen ja henkilökohtainen luomus ja samalla sitoutunut yhteisöön, jonka piirissä se on luotu. Näin se syntyy yksityisen ja yleisen välimaastossa ja sitoo ne yhteen muodossa, joka rikastuttaa kumpaakin. (Girad. ym. 2008:46.)

Luovissa toiminnoissa on paljon terapeuttisia elementtejä, ohjaajalta vaaditaan ammattitaitoa tuokioiden ohjaamiseen. Emme ole terapeutteja, emmekä voi lähteä aukaisemaan sellaisia asioita osallistujan omasta elämästä, joita emme kykenisi sulkemaan hallitusti yhdessä asiakkaiden kanssa.

Heinänen (1998) korostaa, että hoito- ja huolenpitotyössä työskentelevä voi tarjota asiakkaalle taidekokemuksia ja virkistystä yhteisten terapeuttisten tavoitteiden mukaan, mutta tulkin-tojen tekemiseen täytyy aina olla hyvä kliininen koulutus ja riittävä työnohjaus. Hän jopa

vastustaa ajatusta, että maalatusta tai piirretystä kuvasta saisi kysellä ilman kliinistä koulutusta. (Heinänen 1998:85-102.)

Kyseleminen ja kuvasta keskusteleminen tuskin on vaaraksi, jos asiakasta ei siihen pakoteta, riippuu siitä, miten asioita kysytään. On luonnollista jutella kuvasta tai muusta taiteellisesta tuotoksesta, jos asiakaskin sitä haluaa. Jos hän ei halua kertoa jotain, ei häneltä sitä voi vaatiakaan. Useimmissa asiakasryhmissä asiakas haluaa kertoa jotain kuvastaan. Asiakasta ei pidä myöskään pakottaa piirtämään sellaista, mitä hän ei halua. Kuvataideterapia voi olla myös valmiiden kuvien katselua. On kuitenkin hyvä tietää, että mitä abstraktimpi kuva, sitä tiedostamattomampia ajatuksia ja tunteita asiakkaan mieleen voi tulla. Tukea antavassa kuvaterapeutisessa vuorovaikutuksessa turvallisinta on siis käyttää selkeitä, tiettyjä tilanteita ja asioita kuvaavia kuvia. (Vilen ym. 2002 : 237-238.)

4.3 Työntekijä ja sosiokulttuurinen innostaminen

Työntekijältä vaaditaan taitavia vuorovaikutustaitoja kun hän kohtaa kaltoin kohdellun lapsen. Lapsilla on usein monia hylkäämisen kokemuksia ja he ovat joutuneet elämään vaihtuvissa ja rikkinäisissä elämän ihmissuhteissa, jotka altistavat heidät toistuville hylkäämisille, niinpä havainnot masentuneiden lasten suuresta määrästä eivät ole yllättäviä, ja terapian tarve ylittää näköpiirissä olevat mahdollisuudet. Luottamuksellisen hoitosuhteen luominen voi viedä pitkänkin ajan. Luovien toimintojen avulla lapsi tai nuori voi purkaa pahaa oloaan hänelle omimmillaan tavalla musiikilla, maalaamalla ja liikunnalla.

Työntekijän oma kokemusmaailma ja ammatillisuus sekä oma kiinnostus luoviin toimintoihin ohjaavat hyvin pitkälle toteutustapoja lasten/nuorten kanssa työskennellessä. Myös työntekijän oma asenne luovia toimintoja kohtaan edesauttaa niiden toteutumisen (kuva:1).

Työntekijällä tulee olla itsellään koulutusta, ja riittävästi tietoa reflektoida oikeita työmenetelmiä/ työtapoja kullekin asiakasryhmälle. Työntekijän tulisi osata antaa tilaa ja aikaa asiakkaalle, jotta työskentely olisi asiakkaasta itsestään lähtevää ja hänen työskentelynsä omaehtoista. Asiakkaan omat tavoitteet saattavat poiketa paljonkin työntekijän mielikuvasta.

Kuva 1: Toinen ryhmän ohjaajista toimi perheen apuna värien sekoittamisessa

Ohjaustyön taustalla on ajatus hyvästä elämästä, johon kuuluvat olennaisena osana ihmisen tarve ilmaista itseään ja saada itsensä ymmärretyksi. Ohjaajan on tiedostettava omat käsityksensä ihmisestä, oppimisesta ja maailmasta pystyäkseen kohtaamaan ohjattavansa heitä kunnioittaen. Ohjaajat ovat luoneet käsityksensä vuorovaikutuksen luonteesta ohjaussuhteessa omaksumansa maailmankatsomuksen ja omien kokemusten pohjalta. Kansanen ja Uusikylän mukaan jokaisella ihmisellä on mahdollisuus löytää luovat puolensa, jos kasvatusta, koulutusta ja elämäkokemukset edistävät luovuuden kehitystä tai eivät ainakaan estä sitä. (Kansanen, Uusikylä 2002: 52.)

Hyypä ja Liikanen kirjoittavat kirjassa *Kulttuuri ja terveys* (2005) siitä, kuinka perinteinen sosiaalityö etsii uusia luovia ja yhteisöllisiä toimintamalleja, joilla yksinäiset ja syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset tavoitetaan paremmin. On huomattu, että eri taiteen muodoilla voidaan virkistää muistia, rikastuttaa elämysmaailmaa ja tarjota elämälle mielekästä sisältöä. (Hyypä, Liikanen 2005:22)

Sosiaalikultuurinen innostaminen on syntynyt sekä käsitteenä että toimintana Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen. Innostamisen tehtävänä on ollut vapauttaa sosiaalista kommunikaatiota ja vahvistaa lämpöä ja intimitteettiä ihmisten välisissä suhteissa. Tavoitteena on ollut tukea erityisesti oppimista ja ihmisten yhteiskunnallista kanssakäymistä. Innostamisen avulla pyritään kulttuuriseen demokratiaan, jonka kautta innostaminen voidaan nähdä myös kasvatuksellisena toimintamuotona. Innostamista voidaan soveltaa kaikilla elämän aloilla. Sen kes-

keisiä tavoitteita ovat mm. yhteisöllisyys, osallistuminen, herkistyminen, dialogi, luovuus ja toimintaan sitoutuminen. (Kurki 2000:11.)

Työelämästä saamamme kokemuksen mukaan positiivisten asioiden korostaminen ja arvostaminen vanhemmuudessa on tuottanut hedelmällistä yhteistyötä esimerkiksi lastensuojelussa. Korostetaan asiakkaan hyviä ominaisuuksia ja lähdetään tekemään muutostyötä niiden pohjalta. Lastensuojelussa pyritään tukemaan lasta hänen vahvuuksiensa mukaan ja kannustetaan lasta tuomalla esiin hänen omaa osaamistaan.

Kurjen mukaan innostamisella on kaksi päätavoitetta. Ensimmäiseksi herätetään henkiin elämää siellä, missä sitä ei ole. Toiseksi tavoite on tukea ja saada liikkeelle niitä kykyjä, jotka ovat jo olemassa. (Kurki 2000: 12.)

Innostamisen varsinainen teoreettinen runko muodostuu Merno mukailleen, kahdeksasta piirteestä, joiden pitäisi näkyä kaikessa innostamisen toiminnassa. Innostamisen avulla pyritään sosiaalisen liikkeen aikaansaamiseen ja sosiaalisen muutoksen luomiseen ja vahvistamiseen. Toiseksi innostaminen on yhteisöllistä toimintaa, se on kasvatusta, mutta ei opetusta ja tietojen välittämistä. Kolmanneksi tarvitaan yhä laajempaa kulttuurien välistä ymmärrystä ja kunnioitusta. Näiden lisäksi innostaminen luo ja vahvistaa toimivien ryhmäprosessien syntymistä. Innostaminen koostuu sellaisista sosiaalisista käytännöistä, jotka saavat aikaan aloitteellisuutta, osallistumista sekä toiminnan ja sen merkityksen pohdinnan vuorovaikutusta. Keskitytään hädässä olevien ihmisten elämään tukien ihmisten vapautta ja oma-aloitteellisuutta niin yksilö kuin ryhmätasollakin. Toiminnassa tulisi käyttää kaikkia siihen sopivia tekniikkoja. Luodaan kommunikaatioita, monipuolisia ilmaisuja sekä asenteiden ja toimintatapojen menetelmiä. Innostaminen on sellaisten resurssien etsintää, jotka mahdollistavat yksilöiden ja ryhmien identiteetin ja pääosan vahvistamisen omassa kulttuurisessa ja sosiaalisessa kehityksessään oman yhteisönsä ja alueensa sisällä. Yksi innostamisen tärkeimmistä piirteistä on rakentaa horisontaalisia vuorovaikutuksen verkkoja yksilöiden ja ryhmien välille. (Kurki 2000:11.)

Yksi osa sosiokulttuurista työtettä on sosiokulttuurinen innostaminen, jotta sosiokulttuurista työtettä voitaisiin toteuttaa, täytyy siihen liittää ihmisten aktivointi ja innostaminen toimintaan. Kurjen näkemys sosiokulttuurisesta on, että sen tavoitteena on vahvistaa ihmisten herkimisen prosessia, herättää tietoisuutta, organisoida ja saada ihmiset liikkeelle. Kurki painottaa myös, että innostamisen keskeisiin tavoitteisiin kuuluu myös saada ihmiset toimimaan aktiivisiksi toimijoiksi yhteisössään. (Kurki 2000:11.)

Innostamisen tavoitteena on edistää ihmisten organisoitumista ja sosiokulttuuristen aktiiviteettien syntymistä sekä oppia niiden avulla, tekemällä ja kokemalla. Herkistäminen ja motiivointi ovat turhaa, jos toimintaa ei synny. Toiminnan syntymisessä ja synnyttämisessä on niis-

säkin lähdeittävä sieltä, missä ihmiset ovat, heidän arkipäivästään, heidän elämämaailmaansa.

Toiminnot tulee suunnitella ja luoda juuri kyseessä olevia ihmisiä ja yhteisöjä varten. Koska toiminnan ydin on ihmisten oma osallistuminen ja aktiviteetti, tulee innostajien työ vähitellen ammatillisessa mielessä tarpeettomaksi.

Työntekijän näkökulmasta ajatellen innostaminen on ristiriidassa verrattaessa em. toiminnan ydinajatukseseen. Vaikka innostajan työ muuttuu kyseisten asiakkaiden kanssa tarpeettomaksi, tulee tilalle pian uudet asiakkaat ja uudet haasteet. Ammatin ytimessä ovat spontaanisuus, ilmaisunherkkyys, vapaus ja luovuus. Innostajalla tulee olla tiettyjä ominaisuuksia, joita voidaan hioa koulutuksen avulla. Työtä ja tekemistä riittää kaikille. Kehittämistä tarvitaan aina.

4.4 Lapsi ja sosiaalinen kasvu

Lapset innostuvat mukaan kaikkeen tekemiseen helposti, riippuu hyvin paljon siitä, miten innostuneesti lähdet markkinoimaan heille itse tekemistä. Lasten kanssa toimiessa esim: maalaamalla, askartelemalla tai muita luovia toimia käytettäessä. Lapset innostuvat usein kertomaan omista ja perheensä asioista helpommin ja luontevammin. Tämä helpottaa tavoitteeseen pääsyä, kun tarkalleen tietää, mitä lapsi/nuori asioista ajattelee.

Kuunteleminen on taito, jota ei voi näytellä, se on sosiaalista osallistumista, toisen huomioon ottamista. Kuuntelemalla toista viestität hänelle, että välität hänestä. Kuuntelemalla havaitset ja tunnistat mielialoja ja asenteita. Lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi on saattanut joutua elämään olosuhteissa, jossa hänellä ei ole ollut mahdollisuutta toteuttaa itseään luovasti tai hänen vanhemmillaan ei ole ollut voimavaroja toimia lapsen kanssa luovasti.

Lapsen kanssa toteutettu rauhallinen satuhetki, voi luoda lapselle selkeästi turvallisuuden tunteen. Jos häntä esim. sivelee hiljaa sadun aikana selästä. Fyysinen kosketus on yksi vuorovaikutuksen osatekijöistä, jossa kuitenkin tulee kunnioittaa toisen tuntemuksia. Työntekijällä tulee olla kyky herkistää lapset innostumaan ja hänen tulee aidosti olla läsnä tilanteessa. Ryhmässä tekeminen taas edistää sosiaalisia taitoja ja toisen huomioonottamista. Yhdessä tekeminen ja kokeminen tuovat onnistumisen kokemuksia ja yhdessäolon elämyksiä.

Innostaminen on perusteiltaan selvästi kasvatuksellista toimintaa. Se tuo kasvatukseen ja koulutukseen sellaisia teoreettis-käytännöllisiä elementtejä, jotka auttavat ihmisen sosiaalista kasvua, hänen sosiaalisen tietoisuuden heräämistä ja lujittumista sekä sosiaalista sitoutumistaan eli sitä puolta, jonka yleinen kasvatusjärjestelmä on jättänyt vähemmälle huomiolle suosiessaan ensisijaisesti älyllisyyttä ja akateemisuutta (Kurki 2000:12.)

Sosiaalihuollon tehtävä - ja ammattirakenteen uudistamistarve ei ole sekään kehittämistyössä aivan uusi asia, mutta todellisten muutosten toteuttamisen näkökulmasta hyvinkin ajankohtainen. Valtio- ja kuntasektorilla on harmillista, miten kapea-alaisesti sosiaalityötä tehdään. Toteutustavat ovat monestakin syystä hyvin rajoitteelliset. Vaikka halua löytyisikin, työntekijän halu luovuuteen saatetaan tappaa organisaation säädöksillä. Sosiaalialalla on tärkeää kiinnittää huomiota myös työn eettisiin puoliin.

Luovat toiminnat yhtenä sosiaalityön muotona on luonnollinen tapa työskennellä aikuisten ja lasten kanssa, ja vielä antoisampi kuin perinteiset menetelmät. Lastensuojelun asiakkuus voi olla perheelle myös uusi alku parempaan elämään. Lastensuojelussa työntekijä voi hyödyntää omia luovia voimavarojaan sekä hyödyntää asiakkaiden omia kiinnostuksen kohteita luovien toimien osalta. Koska jokainen asiakas tarvitsee oman tavoitteellisen suunnitelmansa, on tärkeää, että työntekijällä on taitoa toimia eheytävästi työskentelyprosessissa kohti tavoitetta ja, että hän osaa soveltaa eri työskentelytapoja toimiessaan asiakkaan arjessa, sekä toimia itse innostajana.

Kurjen mukaan ohjaajan ammattitaito tuo taiteen toteuttamiselle oman sävynsä. Mitä enemmän itse uskaltaa heittäytyä leikkiin, sitä paremmin antaa tilaa myös muille. Ohjaaja toimii virittäjänä ja kannustajana. Taideilmaisun myötä jokainen kertoo omaa tarinaansa ja kuulee toista. Sensitiivinen ohjaaja havainnoi asiakasta ja vastaa tämän tarpeisiin. Hän kykenee viritäytymään asiakkaan tunnetilaan ja jakamaan sen hänen kanssaan. Etiikka on läsnä jokapäiväisessä arjessa. Oma toimintamme paljastaa sen, mikä on toiminnan lähtökohta. Jokainen perhetyöntekijä tekee työtään omalla persoonallaan, ei luovien toimintojen käyttö ole kaikille se luonnollisin tapa tehdä tätä työtä. Jokainen työntekijä tekee omannäköistään työtä ja soveltaa siihen parhaaksi katsomiaan menetelmiä. (Kurki 2000: 12.)

5 Prosessin kuvausta

Meillä molemmilla on ryhmien ohjaamisesta kokemusta ja näin ryhmätoiminta oli luonnollinen valinta opinnäytetyöksi. Olimme ideoineet ryhmää, sen toimintaa ja toteutusta jo pikku hiljaa opiskelun edetessä.

Keväällä 2010 varsinainen opinnäytetyöprosessi lähti käyntiin ideapaperin kirjoittamisella. Seuraavaksi oli alustavan suunnitelman tekeminen. Siinä vaiheessa syvennyimme teorioihin mm. lastensuojelulakiin ja siinä tarkemmin avohuollon tukitoimiin sekä luoviin toimintoihin että vuorovaikutukseen. Tässä vaiheessa alkoi jo hieman hahmottua, minkälaisia menetelmiä aikoisimme ryhmässämme toteuttaa. Teimme opinnäytetyö sopimuksen keväällä oman työntantajamme kanssa.

Kesäkuussa 2010 haimme tutkimuslupaa kaupungilta, jonka saimme pikaisesti. Siinä samassa teimme haastattelulupalomakkeen, johon tulimme pyytämään perheiden vanhemman allekirjoituksen (liite:1).

Kevään ja kesän aikana kerroimme asiakkaillemme opinnäytetyöstämme ja pyysimme kolmea perhettä ryhmään mukaan. Ryhmämme tulisi olemaan suljettu ryhmä. Perheet valikoituivat ryhmään sillä perusteella, että niissä oli kouluikäisiä lapsia. Ajattelimme, että kouluikäiset pystyvät jo osallistumaan luoviin toimintoihin sekä kertomaan oman mielipiteensä työskentelystä. Koululaiset jaksavat jo keskittyä tekemiseen ja kykenevät vastavuoroiseen vuorovaikutukseen vanhemman kanssa. Olimme miettineet, että otamme ryhmään sekä tyttöjä että poikia, mutta yhtään tyttöä ei lopulta ryhmään saatu.

Elokuussa sovimme oman työyhteisömme kanssa tarvittavista tiloista sekä avusta muulta työyhteisöltä. Nämä asiat hoituivat todella hienosti. Siitä iso kiitos meidän työyhteisöllemme. Löysimme omasta työyhteisöstämme kaiken materiaalin, jota ryhmään tarvitsimme mm. rentoutusmusiikin, hierontapallot, maalaustarvikkeet. Kustannukset ryhmän toiminnasta saatiin pidettyä alhaisina. Mitään ei tarvinnut ostaa tätä ryhmää varten.

Elokuussa löimme lukkoon lopullisen suunnittelurungon jokaista ryhmäkertaa varten (liite:2). Teimme pieniä muutoksia ryhmän teemoihin mm. vaihdoimme vuorovaikutusosioon käytettävät menetelmät. Aluksi olimme suunnitelleet käyttävämme Kuuselassa kehitettyä menetelmää nimeltä Vuorovaikutus Porkkanat, mutta huomasimme, että siinä olevat tehtävät ovat suunnattu pienemmille lapsille. Otimme käyttöön kuvakortit. Päätimme ottaa rentoutuksen mukaan ryhmän jokaiseen kertaan. Tarkensimme myös toisen kerran luovien menetelmien avulla tehtävää osiota, jotta se sopisi paremmin ryhmän tavoitteisiin. Menetelmä toteutettiin perheittäin eikä jokainen omana tehtävänä. Näin pystyisimme samassa havainnoimaan perheiden vuorovaikutusta, kun he tekevät työtä yhdessä.

Syyskuun alussa teimme havainnointimittarit havainnointimme tueksi ryhmäkertoja varten (liite:3). Päätimme havainnoida itse perheitä ja siinä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta (liite:4), sekä sitä ottavatko perheet toisiinsa kontaktia ryhmän aikana tai ohjaajiin.

Ryhmä kokoontui neljä kertaa syyskuussa 2010. Tapaamisia oli kaksi viikossa, joten toiminnallinen osuus oli kahdessa viikossa toteutettu. Tähän toteutus muotoon päädyimme siksi, että osa vanhemmista on työelämässä mukana ja lasten kannalta mielestämme tiivis tapaamistiheys olisi parempi vaihtoehto, kuin kerran viikossa tapaaminen.

Saimme käyttöömmme tilat Perhekuntoutuskeskuksesta toimintatuokioitamme varten. Itse luovien toimintojen toteuttaminen asiakkaiden kanssa ei vaadi suuria järjestelyitä. Riittää rauhallinen huone maalaus- ja piirustusvälineineen, jossa toimintaa voidaan toteuttaa.

Ohjaajan oma luovuus tarvikkeiden hankkimisessa, käytössä ovat kaikki sallittuja ja toivottujakin. Tuokioihin ei välttämättä tarvitse hankkia kalliita materiaaleja kaupasta vaan metsästä kerätyt luonnon materiaalit, tavaroiden uusiokäyttö ja kierrätystavarat sopivat hyvin toimintatuokioiden toteutukseen.

Ryhmän ohjaajat jäävät ryhmäkertojen jälkeen pohtimaan mm. kuinka tapaamiskerta on sujunut, onko suunnitelmiin tullut muutoksia sekä kirjaavat ylös keitä paikalla on ollut. Tässä käytämme apuna tekemiämme havainnointi mittareita. Annamme palautetta toisillemme ohjaamisesta ja mietimme olisimmeko voineet tehdä jotakin toisin.

6 Ryhmätapaamiset

6.1 Ensimmäinen ryhmätapaaminen

Ensimmäisellä kerralla paikalle saapui ainoastaan perhe 1, johon kuuluivat äiti ja 10-vuotias poika. Perhe 2 ilmoitti, että he ovat sairaana ja perhe 3 oli muuten estynyt tulemaan paikalle. Saimme kolmannelta perheestä tiedon, heidän omien työntekijöidensä kautta, joille äiti oli soittanut ja ilmoittanut, etteivät he pääse paikalle. Vaikka ryhmämme pieneni odotettua enemmän, pysyimme silti suunnitelmassa ja toteutimme toimintatuokion.

Olimme suunnitelleet, että ryhmätapaamisemme alkaisi aina ruokailulla. Olimme ajatelleet, että ruokailu toimisi porkkanana perheille osallistua ryhmään, koska perheiden läsnäolo olisi meille tämän opinnäytetyön toteutumisen kannalta yksi tärkeimmistä asioista. Perhetyöntekijöinä olemme lastensuojelun asiakkaiden kanssa työskennellessämme törmänneet siihen, että perheiden sitoutuminen työskentelyyn on joskus hyvin haasteellista.

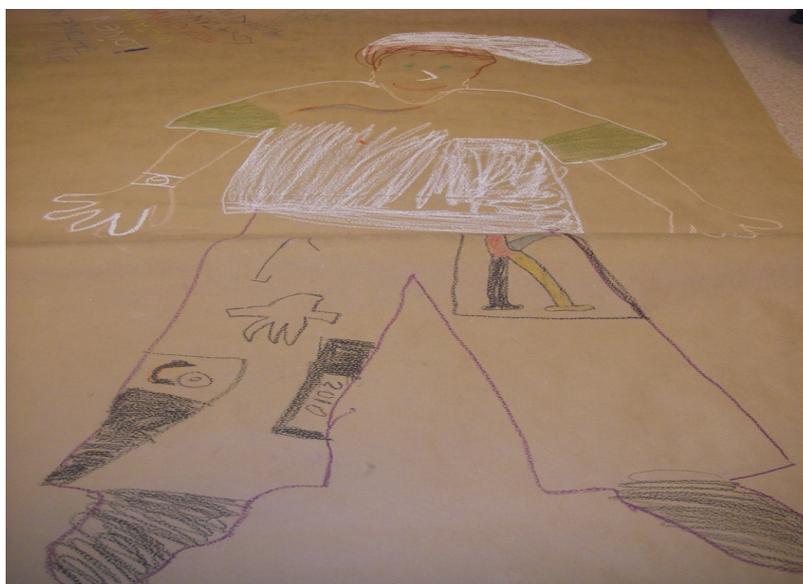
Ruokailun jälkeen kävimme läpi ryhmän säännöt. Sovimme yhteisesti, että kännykät pidetään äänettömällä ja näin annamme kaikille ryhmäläisille työrauhan. Ne perheiden asiat, joita ryhmässä mahdollisesti tulee esiin, jätetään ryhmän väliseksi eikä niitä puhuta ulkopuolisille. Kaikki ryhmän jäsenet olivat yksimielisiä sääntöjen noudattamisista.

Toiminnallinen osuus aloitettiin tekemällä vanhempi ja lapsi yhdessä lapsen kehonkuvan (kuva: 2). Levitimme suuren paperin lattialle, johon lapsi mahtui makaamaan selälleen ja äidin tehtävänä oli piirtää lapsen ääriviivat ja kirjoittaa positiivisia asioita lapsesta ja jakaa ne muiden ryhmäläisten kesken. Lapsi sai itse lopuksi värittää piirustuksen haluamallaan tavalla.

Ryhmämme poika oli selkeästi innostunut annetusta tehtävästä. Sekä äiti, että poika olivat tilanteessa aidosti läsnä, ja se välittyi myös työntekijöille, joista hetki näytti lämpimältä yhdessäololta. Poika ryhtyi värittämään omaa kuvaansa hyvin innokkaana, hän jaksoi keskittyä

väritymiseen pieniä yksityiskohtia myöten. Hän pyysi lisää värejä, koska hänelle oli tärkeää, että farkkujen logo tulisi kuvassa mahdollisimman selkeästi esille, myös housujen taskut hän piirsi oikeille paikoilleen. Lippalakin piirtäminen juuri oikean väriseksi oli hänelle myös tärkeää.

Pojan värityessä kehonkuvaa, äiti kirjoitti samaan aikaan positiivisia asioita omasta lapsestaan. Yhteinen työskentely suuren paperin ympärillä tässä ja nyt, ilman minkäänlaista kiireen tuntua vaikutti rauhoittavasti molempiin. Äiti puhui kirjoittamiaan sanoja ääneen samalla, kun kirjoitti positiivisia asioita paperille mm. lempeä, auttavainen, kiltti, hauska. Poika värityeli tuotostaan hymyssä suin ja kommentoi välillä äitinsä kirjoituksia, että olenko minä hauska, johon äiti vastasi myöntävästi.

Kuva 2: Kehonkuva

6.1.1 Kehontuntemus

Käsitettä kehontuntemus käytetään kuvaamaan tietoisuutta itsestään, kehosta, liikkumisesta, hengityksestä ja olemassaolosta. Termille läheisiä käsitteitä voidaan selittää seuraavasti: Ruumiin tietoisuus on ruumiillinen aspekti koko tietoisuuteen itsestä sisältäen elämyksen ruumiista, käsityksen ruumiista ja ruumiin kokemukset. Ruumiintunteminen ja kehontuntemus ovat osa ruumiintietoisuutta. Kirjallisuudessa esiintyy myös termi kehontietoisuus. (Lähtemäki, Jaakkola 2005: 8.)

Kehonkuva on ihmisen kokonaisvaltainen kokemus itsestään, identiteetistään. Freudin mukaan keho minä on itsen alkuperä ja minä. Kehonkuva ilmaisee minä ytimen ja pitää sisällään sekä kokemukset että toiminnot, käyttäytymisen ja taidot. Kehontuntemus ilmenee katseessa,

äänessä, suhteessa alustaan, kyvyssä olla tasapainossa keskilinjaan nähden, hengityksessä ja liikkeissä, suhteessa ympäröivään tilaan ja ihmisiin sekä tilanteisiin. Kehonkuvaan katsotaan kuuluvan tietoinen ja tiedostamaton, sanallinen ja sanaton elementti. Se on ihmisen kokemus sekä käsitys itsestä, kehosta ja suhteesta ympäröivään maailmaan. (Roxendal, Nordwall 1997: 8.)

Toimintatuokion lopuksi teimme rentoutumisharjoituksen, tunnelman luomiseksi vähensimme valaistusta ja laitoimme rauhallista musiikkia taustalle. Lapsi makasi lattialla, ja äiti pyöritteli nystyräpallolla rauhallisesti häntä koko kehon alueelta. Lapsi oli hyvin rento ja luottamus äidin toimintaan näkyi lapsen olemuksesta. Rentoutuminen toimi myös pojan rauhoittajana, ja molemmat nauttivat hetkestä ja lähtivät kotiin tyytyväisen oloisina.

6.1.2 Rentoutus

Jokaisen toimintatuokion päätteeksi teimme rentoutumisharjoituksen, joka tapahtui nystyräpallolla hieroen koko kehon alueen. Vaikka toimintatuokiassa oli vallinnut levoton ilmapiiri, perheet tekivät rentoutumisharjoituksen. Rentoutumistuokiot olivat lyhyitä ja kestoltaan 10- 15 min.

Hieronalla on monia eri vaikutuksia. Sen avulla voidaan nopeuttaa kuona-aineiden ja palamisjäänteiden poistumista, vilkastuttaa verenkiertoa, lievittää lihassärkyä ja antaa hyvänolon tunteita sekä rentouttaa. (Kataja 2003: 80.)

Tutkimusten mukaan hieronnalla näyttäisi olevan lyhytaikaisia vaikutuksia masennuksen ja ahdistuneisuushäiriön hoidossa. Hieronnan on todettu vaikuttavan aivojen tunteiden säätelykeskuksiin. Aivosähkötoiminnan aktivaatio muuttuu siirtyen oikeasta etulohkosta, joka on yhteydessä surullisten tunteiden tuntemiseen, vasempaan etulohkoon, joka on yhteydessä positiivisten tunteiden kokemiseen. Hieronnan pidempiaikaisista vaikutuksista tarvitaan vielä lisätutkimuksia. (Bjälje ym. 2005: 95–96.)

Tutkimuksissa on pystytty myös osoittamaan, että hieronnalla on ahdistusta lievittävä, rauhoittava ja rentouttava vaikutus. Säännöllisen hieronnan on todettu vähentävän masennusta nuorisopsykiatrian klinikan potilailla.

(Moberg 2007:134.)

Hierontaa on alettu pitää yhtenä parhaimpana keinona lievittää stressioireita sekä vilkastuttaa verenkiertoa ja imunestekiertoa. Hieronta lämmittää koko kehoa sekä auttaa purkamaan jännityksiä ja puhdistamaan elimistön kuona-aineista. Et tarvitse hierojan koulutusta pystyäk-

sesi käyttämään hyväksesi muutamia kosketukseen liittyviä perusmenetelmiä. (Gallagher-Mundy 1999:112.)

Luota käsiisi ja kosketa toista niin kuin toivoisit itseäsi kosketettavan. Rytmikäs ja joustava käsillä siveleminen rentouttaa ja lämmittää lihaksia, virkistää ihoa ja vilkastuttaa verenkiertoa. Puristaminen ja ”vaivaaminen” eli ihon painaminen ja nostaminen yhdellä tai kahdella kädellä virkistää ja purkaa lihasjännitystä. (Gallagher-Mundy 1999:112.)

6.1.3 Kosketus

Sanna Tuovinen kirjoittaa artikkelissaan Lempeä kosketus viestii: Arvostan olemassaoloasi Lapsen Maailma lehdessä 1/2009, että yksi keino vahvistaa lapsen positiivista minäkuvaa on kosketus. Lempeän kosketuksen ja hieronnan kautta lapsi saa tarvitsemaansa huomiota ja hyväksyntää, sillä iho ja alitajunta ovat suorassa yhteydessä toisiinsa. Tuovisen mukaan hieronta vähentää aggressiivista käyttäytymistä ja tukee tervettä sosiaalisuutta. Kosketus tuottaa kehossa oksitosiinia, joka on rentoutumista edistävä mielihyvähormoni. Rentoutuminen antaa keholle ja mielelle mahdollisuuden palautua jännitystiloista ja saada takaisin elinvoimaa, jota stressitilat ovat vieneet. Perheen yhteiset rentoutumishetket lähentävät perheenjäseniä toisiinsa ja lievittävät stressitilojen syntymistä.

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri Jukka Mäkelä HYKS:in pientenlasten psykiatrisesta keskukselta sanoo samassa artikkelissa, että toisen ihmisen läheisyyden puute voi aiheuttaa tunnemaa- ilman syviä vaurioita, joita on aikuisiällä vaikea täysin paikata. Mäkelän mukaan lapsi ei yksin löydä stressitilasta rentoutuneeseen tilaan, vaan tarvitsee tuekseen aikuisen kosketusta ja läheisyyttä. Aikuisen avulla lapsen on mahdollisuus oppia rentoutumisen taitoa ja kehittää paremmat mahdollisuudet aikuisiän stressin hallintaan.

Kosketuksen kokeminen on yksilöllistä. Siihen vaikuttavat persoonallisuus, aikaisemmat kokemukset, ympäristön asenteet, tilanne ja kulttuuri. Kosketuksen hyväksymistä ja toiseen koskettamista voi opetella. Ensin pitää kuitenkin ymmärtää oman kokemisen tausta ja vaikutus muihin. Koska kosketus on aina vastavuoroista, kosketettava reagoi kosketukseen siten, että hän lähettää omasta reaktiostaan viestin koskettajalle. Tämä viesti on palaute, joka vaikuttaa seuraavaan kosketukseen. Tällainen viestintä tapahtuu yleensä tiedostamatta, mutta tietoisesti tarkkailemalla oman koskettamisen aiheuttamaa reaktiota voi oppia koskettamaan luontevasti ja miellyttävästi. (Enäkoski, Routasalo 1998:36.)

Kosketus on tarpeellista elämälle, terveydelle. Kosketuksella voimme viestiä välittämistä, huolenpitoa, empatiaa - niitä asioita, joita on vaikea ilmaista sanoin. Kosketuksen on sanottu

olevan maagista, jopa mystistä, koska siihen liittyy voimaa, joka on välttämätöntä elämälle. (Enäkoski ym. 1998:102.)

Aikuiset eivät voi hemmotella lasta pilalle vastaamalla mahdollisimman välittömästi ja johdonmukaisesti hänen turvan ja hoivan tarpeen ilmauksiinsa. On päinvastoin tärkeää, että lapsi voi kokea pääsääntöisesti saavansa lohtua ja turvaa niitä tarvitessaan. Kun vanhemmat vastaavat herkästi ja johdonmukaisesti lapsen viesteihin, he auttavat tätä vähitellen tunnistamaan omia tarpeitaan ja tunnetilojaan. Samalla lapselle välittyy kokemus siitä, että on hyväksyttävää viestittää omia tunteita ja kokemuksia toisille ihmisille ja että se johtaa myönteiseen lopputulokseen. Kun vanhemmat lisäksi hymyllään, kosketuksellaan ja sanoillaan ilmaisevat lapselle rakkauttaan, iloaan, ylpeyttään siitä, että hän on juuri se ainutkertaisen ihana ihminen, joka hän on, he välittävät lapseenkin tämän hyvinolontunteen. Nämä kokemukset ovat lapsen itsetunnon ja toisiin ihmisiin kohdistuvan luottamuksen tärkeimpiä rakennusaineita. (Launonen 2007: 19.)

6.2 Toinen ryhmätapaaminen

Tähän ryhmätapaamiseen osallistui yksi perhe, sama perhe joka osallistui ensimmäiseen tapaamiseen. Perhe 2 yhä sairaana ja perhe 3 ei saapunut paikalle. Tämän päivän aiheena oli kuvataide. Perheen tehtävänä oli leikata/repä lehdistä heidän perhettään kuvaavia asioita ja liimata kuvat kartongille teemalla: tätä meidän perhe on/ tätä meidän perhe ei ole (kuva:3).

Kuva 3: Kuvakollaasi. Tätä meidän perhe on/ tätä ei ole

Tunnelma ryhmässä oli levoton, poika ei jaksanut keskittyä tehtävään. Hän tuli kuitenkin mielellään ryhmään. Hän oli kysellyt useasti äidiltä päivän aikana, joko lähdetään ryhmään?

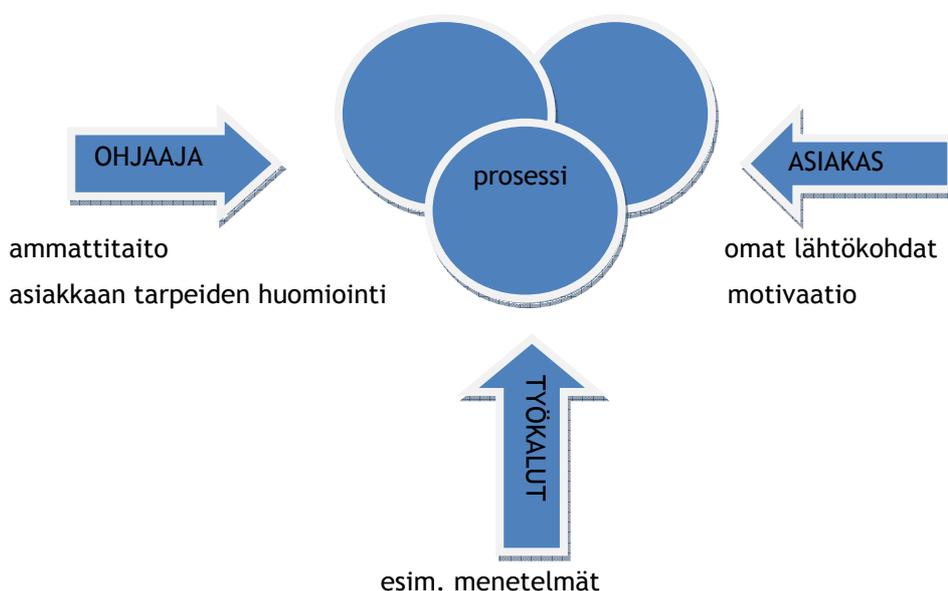
Äiti purki pahaa oloaan sanallisesti ohjaajille ryhmän alussa ja hänet jouduttiin palauttamaan annetun tehtävän pariin. Äidin oli vaikea aloittaa tehtävää ja sen tekeminen jäi kokonaan äidin vastuulle, koska poika oli levoton koko toimintatuokion ajan. Äiti sai kuitenkin annetun tehtävän tehdyksi ja perheen kipukohdat tulivat tehtävässä selkeästi esille kuvien muodossa.

Kuvatuokion kesto riippuu huomattavasti asiakkaan taustoista. Keskittymisvaikeuksia omaavalle asiakkaalle voi riittää aluksi muutama minuuttikin. Luottamussuhde syntyy työntekijään aina vähitellen. Ei ole siis epäonnistumista, jos asiakas ei heti nauti työstä tai haluaa poistua siitä kesken kaiken. (Vilén ym. 2002:241.)

Tämän tehtävän tavoitteena oli tuoda esiin ryhmäläisten tunteita symbolisessa muodossa. Tehtävää voisi verrata valokuvatyöskentelyyn. Suorittaminen tai taito ei ole olennaista, vaan herkkyys ja prosessi. Kuvista tuli esiin väkivallan tuomaa tuskaa ja perhetilanteen ristiriitoja. Kuvista oli selkeästi nähtävissä myös perheen positiivisia ja toimivia asioita.

Valokuvatyöskentelyssä käytetään asiakkaalle merkityksellisiä valokuvia väylänä itsehavainnointiin, muutokseen ja ymmärrykseen. Eläytyminen valokuvien maailmaan mahdollistaa terapeuttisen prosessin, jossa aistit herkistyvät ja tunteet ovat vahvasti läsnä. Valokuvat ja kuvaaminen toimivat siltana menneisyyteen muistoihin, tuleviin toiveisiin ja tiedostamattomiin nykyhetkiin. Terapeuttisessa vuorovaikutussuhteessa asiakkaan on mahdollista nähdä elämänsä uudessa valossa, sekä oppia itsestään uutta ja kehittyä ihmisenä. (Halkola ym. 2009: 13.)

Kuvan kautta voi jäsentää omaa minä kuvaa ja tunnekokemuksia, sekä auttaa tunteiden ja kokemusten läpityöskentelyssä. Kuvan kautta on mahdollisuus kanavoida omia tunteita konkreettiseen muotoon.

Kaavio 1: Taideprosessi

Kuvataideterapeutti Satu Bethelin mukaan taideprosessissa kohtaa kolme ulottuvuutta, ohjaaja, asiakas ja käytetyt työmenetelmät. Ohjaajan ammattitaito ja innostaminen, asiakkaan oma motivaatio työskentelyyn, sekä työmenetelmät (esim. maalaaminen). Näiden kolmen asian kohtaamista voidaan kutsua taideprosessiksi.

Tunteiden ja tunnelmien purkaminen tämän tyyppisen työn jälkeen on tärkeää. Tekijä ei saa jäädä kaottiseen tai epätoivoiseen olotilaan työn jälkeen, vaan pyritään yhdessä kaivamaan esille toivoa ja voimavaroja.

Purkamisella tarkoitetaan tehtävän jälkeistä keskustelua osanottajien tunteista ja kokemuksista - ei tulkinnoista. On havaittu hyödylliseksi jakaa purkamisvaihe kahteen osaan. Ensimmäisessä puhutaan pelkästään ihmisten tunteista, elämyksistä ja kokemuksista. Toisessa vai-

heessa puhutaan kaikesta siitä, mitä ryhmässä tapahtui tai kuinka tehtävän suorittaminen ryhmältä sujui. Edellä mainittu järjestys on suositeltava. Kuitenkin on huomioitava ryhmän turvallisuuden aste ja sen kyky puhua tunnetasolla. Joskus on perusteltua puhua ensin kaikesta siitä, mitä on tapahtunut eli havainnoista ja vasta sitten niihin liittyvistä tunteista. (Aalto 2002: 26.)

Tehtävän lopuksi kävimme läpi kuvakollaasin. Äiti pystyi jakamaan asiat osallistujien kanssa. Äidillä oli aiemmin kokemusta vertaisryhmästä, jonka hän oli kokenut positiivisena. Tästä syntyi hyvä keskustelu ja äiti piti vertaisryhmän antamaa tukea voimaannuttavana kokemuksena. Vaikeiden asioiden käsitteleminen ryhmässä, jotka voi jakaa muiden ryhmäläisten kanssa antaa erilaisia näkökulmia ja uusia ajattelumalleja asioihin.

6.3 Kolmas ryhmätapaaminen

Aloitimme tapaamisen ruokaillulla, sen jälkeen ohjelmassa oli perheiden vuorovaikutuksen läpi käyntiä erilaisten korttien ja kysymysten kautta, sekä vuorovaikutusleikkejä lasten ja vanhempien välillä. Ryhmä päättyi rentoutukseen.

Kertasimme tällä kerralla ryhmän säännöt, koska paikalla oli perhe 2, joka ei ollut vielä osallistunut ryhmän tapaamisiin. Perhe 3 ei saapunut ryhmätapaamiseen. Ryhmään osallistuneet lapset olivat seitsemän- ja kymmenen vuotta. Tämän kerran teemana oli vuorovaikutus. Me ryhmän ohjaajat aloitimme esittelykierroksen, joka toteutettiin muovisten eläinhahmojen avulla. Jokainen sai vuorollaan kertoa nimensä, ikänsä ja itsestään ominaisuuksia, jotka yhdistivät itseensä ja ottamaansa eläinhahmoon. Kaikki lähtivät hyvin mukaan tehtävään.

Ryhmäläisten tutustumista toisiinsa ei pidä väheksyä eikä unohtaa ryhmää käynnistettäessä. Ryhmän ryhmäytyminen on edellytys sille, että ryhmäläiset kokevat olonsa ryhmässä turvallisiksi. Turvallisuuden tunne ja luottamus toisiin ryhmäläisiin ja työntekijöihin mahdollistaa avoimen keskustelun ja varsinaisen työskentelyn. Ryhmät ryhmäytyvät hyvin eri tavoin: toisille ryhmille riittää, että he saavat ryhmää käynnistettäessä aikaa keskustella vapaasti ja tutustua itsenäisesti, kun toiset ryhmät ovat varautuneempia ja kaipaavat työntekijöiltä enemmän tukea ja turvaa tutustumisvaiheessa. Tutustuminen kannattaa aloittaa pienin askelin. Oman nimen ääneen kertominen voi olla toisille jo iso juttu uudessa porukassa. (Vilen, Seppänen, Tapio, Toivanen 2010: 247-248.)

Olimme valinneet työmenetelmiksi kuvakortit, joilla halusimme avata perheiden kanssa heidän vuorovaikutustaan. Levitimme kaikki yhdessä kuvakortit salin lattialle ja kerroimme perheille, mitä toivoimme heidän mieltävien kuvien avulla. Ensimmäinen tehtävä oli ottaa kaksi korttia kuvaamaan niitä konkreettisia asioita, joita perheet tekevät mielellään yhdessä. Toi-

nen kortteihin liittyvä tehtävä oli ottaa kaksi korttia kuvaamaan lapsesta/ äidistä hänen hyviä puoliaan, ominaisuuksiaan tai vahvuuksiaan.

Kuva on turvallinen ja tuttu, mutta samalla se herättää ihmisen uteliaisuuden, havainnollistaa ja selkiyttää. Se on taiteen ja viestinnän kieli. Kuvan avulla voidaan tutkia niin itseä kuin ympäröivää maailmaakin. Kuvan avulla sisäiset mielikuvat saavat muodon ja niistä voidaan helpommin keskustella. Kuvat toimivat erityisen hyvin lasten ja nuorten kanssa, mutta myös aikuiset nauttivat korttien katsomisesta ja valitsemisesta. Kuvat auttavat etenkin silloin, jos asioiden selittäminen sanallisesti on vaikeaa. (Vilen, Seppänen, Tapio, Toivanen 2010: 237-238.)

Molemmat lapset sekä äidit lähtivät hyvin mukaan työskentelyyn, vaikka eivät olleet tavanneet toisiaan aiemmin. Sekä lapset, että äidit kertoivat erittäin avoimesti itselleen tärkeistä asioista, joita mielellään tekevät yhdessä. Myös toisen hyviä puolia perheet jakoivat ryhmässä luonnollisesti. Lapset jaksoivat keskittyä kertomaan ja kuuntelemaan toistensa mielipiteitä esitetyistä asioista.

Palaute kertoo meille, miltä vaikuttamme toisten mielestä tai mitä tunteita puheemme ja tekemme toisissa herättävät. Tarvitsemme palautetta selviytyäksemme paremmin elämässä. Emme elä tyhjiössä vaan toisten ihmisten joukossa. Palautteen avulla rakennamme myös minä- kuvaamme. Tietoisuus omista hyvistä puolista auttaa käsittelemään kipeitä ja hankalia asioita. Annamme ja vastaanotamme palautetta sanallisten viestien lisäksi sanattomina viesteinä. Kaikki katseet, eleet, asenteet ja äänensävyt viestivät palautetta. Ryhmässä palautteiden avulla rakentuvat luottamus, yhteenkuuluminen ja yhteistyö. (Kaukkila, Lehtonen 2008:87.)

Ryhmän kiinteys ja sen yhdessä luoma kannustava ilmapiiri voivat olla oleellista muutokseen pyrittäessä. Pelkkä tieto ryhmän olemassaolosta ja seuraavasta tapaamisesta voi kannustaa arjessa. Oleellista on, että keneltäkään ryhmän jäseneltä ei vaadita liikaa. Jos kannustaminen muuttuu ahdistavaksi painostamiseksi, ei ryhmällä ole enää positiivista vaikutusta jäseneen. (Vilen ym. 2002: 204.)

Jaoin perheille Satu Korhosen tekemän Iloa vanhemmuuteen, vuorovaikutusleikkioppaan, jonka kopiointi oikeudet työpaikkamme on ostanut. Ohjeistimme perheille muutaman vuorovaikutusleikin oppaasta. Molemmat leikit liittyivät rajojen asettamiseen ja leikkien tarkoituksena on lisätä aikuisen auktoriteettia ja leikit vapauttavat lapsen olemaan lapsi, luottamaan siihen, että aikuinen tietää mitä tekee. Ensimmäinen leikki oli silmänisku, jossa seistiin aluksi kasvotusten molemmista käsistä kiinni pitäen. Vanhemman tehtävänä oli ilmein ja elein osoittaa lapselle mihin suuntaan salissa halusi lapsen häntä vievän. Puhua ei saanut vaan viestintä-

nän tuli olla sanatonta. Molemmat perheet lähtivät hyvin leikkiin mukaan. Toinen vuorovaikutusleikki oli muumioleikki (kuva:4), jossa vanhemmat käärivät lapset muumioiksi wc- paperin avulla. Vasta, kun vanhempi antoi luvan, lapsi sai vapautua paperista. Äidit kokeilivat eri tekniikoita, joilla saada lapset peitettyä paperiin.

Kuva 4: Muumioleikki

Rentoutusosiossa taustalla soi musiikki. Äidit rentouttivat ensin lapset ja sen jälkeen oli lasten vuoro hieroa äitejä erilaisilla nystyräpaloilla. Perhe 1, joka oli osallistunut kaikkiin edellisiin ryhmäkertoihin, he pystyivät rauhoittumaan nopeasti rentoutukseen. Toisella perheellä, joka nyt osallistui ryhmään ensimmäistä kertaa, oli vaikeuksia rauhoittua rentoutukseen. Lapsen täytyi päästä vessaan kesken rentoutumisen ja hänelle oli haastavaa olla hiljaa. Äiti pystyi rauhoittumaan, kun oli lapsen vuoro hieroa äitiä. Tähän lapsi rauhoittui paremmin kuin siihen, että hän oli itse hierottavana.

Yritimme ottaa yhteyttä ryhmän jälkeen perheeseen 3, joka ei saapunut ryhmän kolmanteenkaan tapaamiseen. Emme saaneet äitiin yhteyttä, jotta olisimme voineet kertoa, ettei heidän kannata enää huomenna osallistua, kun on ryhmän viimeinen tapaamiskerta.

6.4 Neljäs ryhmätapaaminen

Neljännän ryhmätapaamisen aiheena piti olla retki luontoon, mutta sateisensään vuoksi retki jouduttiin peruuttamaan. Varasuunnitelmaksi olimme suunnitelleet, että työskentelemme musiikin ja kuvan avulla, sekä annamme perheille mahdollisuuden temppuradan tekemiseen liikuntasaliin. Kokemuksemme mukaan lapset pitävät temppuradan suunnittelemisesta, to-

teuttamisesta ja siinä leikkimisestä erityisen paljon. Rentoutus olisi taas viimeisenä ohjelmassa.

Tähän tapaamiseen saapui perhe 2, sekä perheestä 1 äiti, joka kertoi, etteivät he osallistu tähän ryhmätapaamiseen. Heillä oli ollut tänään ennen ryhmätapaamista perheen sisäisiä ristiriitoja, joten lapsi oli kieltäytynyt tulemasta ryhmään. Äiti halusi kuitenkin tulla itse keretomaan perheen tilanteesta. Kuuntelimme äitiä hetken aikaa toisen perheen odotellessa ryhmän alkamista. Äiti vaikutti ahdistuneelta ja katsoimme parhaaksi antaa hänen purkaa tunnelmiaan hetken aikaa meidän kanssamme.

Aloitimme ryhmän ruokailulla. Siirryimme liikuntatilaan, johon me ryhmänohjaajat olimme valmiiksi vieneet kartongit sekä pullovärejä ja siveltimiä. Toinen ryhmän ohjaajista antoi tehtäväksi annon. Perheen jäsenet saivat omat kartongit ja he saivat maalata siihen mitä vain mieleen tulee, kun kuuntelee musiikkia, joka soi taustalla (kuva:5). Musiikkina oli klassista musiikkia. Perhe lähti työskentelyyn mukaan helposti ja työskentely sujui hyvin. Äiti ja poika keskustelivat maalatessaan. He kokeilivat yhdessä minkälaisia värejä muodostuu, kun värejä sekoittaa keskenään. Maalausten ollessa valmiita kävimme läpi ajatuksia ja tunnelmia, joita maalaaminen oli herättänyt.

Kuva 5: Musiikki ja maalaus

Omaan työskentelyyn vetäytyminen on mahdollista kun lapsella on kokemus rakastavan henkilön läsnäolon pysyvyydestä, vaikka hänet väliaikaisesti leikin keskellä unohdetaankin. Ryhmä antaa luvan kunkin yksityiseen työskentelyyn ja vahvistaa sen tapahtumista; jokaisen osallisuutta odotetaan ja toivotaan. Yhteenkuuluvuus vahvistuu yhteisessä tekemisessä ja samanlaisuus voimistaa tätä yhteisyyttä. (Girad ym. 2008:91.)

Perhe osallistui maalaustavaroiden pois keräämiseen ja sitten he saivat ryhtyä tekemään yhdessä tempurataa liikuntasaliin (kuva:6). Lapsi sai suunnitella radan ja me aikuiset olimme hänelle apureina auttaen häntä saamaan patjat ja erimuotoiset tyyntä hänen haluamilleen paikoille. Äiti keksi, että lapsi voisi yrittää päästä radan niin läpi, etteivät hänen jalkansa kosketa maata. Lapsi otti haasteen heti vastaan ja kiersi rataa tyytyväisenä. Poika keksi itse ottaa pallon mukaan radalle ja näin hän sai leikkiin uutta haastetta. Keräsimme yhdessä tempuradan osat takaisin paikoilleen.

Rentoutukseen lapsi ei halunnut osallistua tällä kerralla, joten me ryhmän ohjaajat päätimme tarjota äidille pienen rentoutushetken ryhmän lopuksi. Toinen ohjaajista rentoutti äitiä ja toinen oli sen aikaa samassa tilassa lapsen kanssa.

Kuva 6: Tempurata

7 Arviointitiedon tuottaminen

Arviointiprosessi jaennetaan kolmeen päävaiheeseen. Niitä ovat neuvottelu- ja sopimuksen-tekovaihe, toteuttamisen ja tiedontuottamisen vaihe sekä arviointitiedon käyttöönottamisen vaihe. (Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin 2001:1. FinSoc.)

Arvioinnin lähtökohtana on tuottaa havaintoja, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia arvioitavasta kohteesta. Käytännössä arvioinnin tekijä luo kriteeristön, jonka avulla hän voi määrittellä onko arvioitu toiminta hyvää vai huonoa. Arviointikriteerit ovat arvioinnin tekijälle käytännön viitekehys, jonka mukaan tehdään päätelmiä toiminnan onnistumisesta tai epäonnistumisesta. (Virtanen 2007: 25, 36, 37.) Merkittävämpiä arviointikriteerejä ovat relevanssi, toimenpiteen tarkoituksenmukaisuus, tehokkuus, kokonaisvaikuttavuus, hyödyllisyys ja pysyvyys (Virtanen 2007:88). Opinnäytetyömme arviointikriteereinä toimivat asiakkaiden kokemukset ryhmästä, heidän osallistumisensa ryhmään sekä meidän työntekijöiden havainnointiamme ryhmäkertojen aikana (Liite:3).

Arviointien on aina perustuttava tarpeeseen, lisäksi arviointien keskeisenä laatukriteerinä on aineistolähtöisyys. Arviointi ei perustu arvioijien mielipiteisiin tai olettamuksiin, vaan johtopäätökset ja kehittämissuosituksukset kytkeytyvät aineistosta nouseviin havaintoihin. Kyse on siis empiiristen havaintojen tuottamisesta ja niiden tulkitsemisesta. (Virtanen 2007:75, 100.)

Arvioinnilla voi olla useita näkökulmia sekä tehtäviä ja kohteita kuten toimivuus, tehokkuus, vaikuttavuus. Vaikutukset voidaan määrittellä palvelujen käyttäjien elämässä näkyviksi muutoksiksi, jotka ovat seurausta palvelujen käytöstä. Arvot ja eettiset periaatteet liittyvät arviointiin monella tavalla. Sosiaalipalvelujen arvioinnilla on aina vastuunsa sekä viranomaisille ja hallinnolle että asiakkaille ja yhteistyökumppaneille. Asiakkaat ovat palvelutoiminnan avainhenkilöitä. Heidän tulisi olla osallisena arviointitiedon muodostamisessa. Arviointiin kohdistuu usein monia ja ristiriitaisiakin odotuksia, jotka olisi kyettävä erittelemään. (Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin 2001:1. FinSoc.)

Robsonin (2001:73) mukaan arvioinnilla voidaan pyrkiä vastaamaan kysymyksiin: Mille on tarve? Vastaako se, mitä tarjotaan, asiakkaiden tarpeita? Kuinka kustannukset ja hyödyt suhtautuvat toisiinsa? Tulisiko sen jatkua? Kuinka sitä voidaan parantaa? Opinnäytetyössämme ei ole varsinaista tutkimuskysymystä, vaan tarkoituksena on kokeilla uutta työmuotoa työssämme. Kustannuksien osalta ryhmätoiminnat ovat hyvin suosittuja juuri sen vuoksi, että niiden avulla pystytään tavoittamaan suurempi joukko ihmisiä kerrallaan ja kustannukset ovat yleisesti hyvinkin pienet. Ryhmätoiminnat ovat julkisen sektorin toiminnan kannalta kustannustehokasta toimintaa.

7.1 Ryhmän arviointia

Arviointiprosessimme ajan pidimme oppimis/arviointipäiväkirjaa, johon kirjasimme ylös prosessin kulkua aina alun suunnittelusta ryhmätapaamisten toteutukseen asti. Oppimispäiväkirjasta oli selvästi hyötyä raportin auki kirjoituksen aikana, jolloin sieltä pystyi tarkistamaan missä vaiheessa tapahtui mitään. Robson (2001) kuvaa, kuinka arviointipäiväkirjan kirjoitta-

misesta on hyötyä arviointihavaintojen kokoamisvaiheessa ja raporttia kirjoitettaessa. Se toimii jarruna taipumukselle kirjoittaa historiaa uudelleen.

Ryhmäkerroilla me ryhmänohjaajat pystyimme havainnoimaan perheiden vuorovaikutusta. Käytimme menetelmänä osallistuvaa havainnointia. Olimme pyytäneet tähän havainnointiin perheiltä luvan ennen ryhmään tuloa (liite:1). Havainnointimme tukena käytimme perhekoh-
taisia havainnointimittareita (liite:4), jotka olimme tehneet ryhmänhavainnoinnin tueksi ja siksi, että pystyisimme suuntaamaan havainnointiamme juuri oikeisiin asioihin. Tämä teki havainnoinnista tarkempaa ja meillä oli etukäteen ymmärrys siitä mihin kiinnittäisimme huomiota ryhmän aikana.

Vilkan mukaan Alasuutari, Eskola, Hirsjärvi ja Hurme ovat kuvanneet osallistuvaa havainnointia seuraavasti, tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan tutkimuskohteen ehdoilla ja yhdessä sen jäsenten kanssa ennalta sovitun ajanjakson. Osallistuva havainnointi tapahtuu usein ennalta valitusta teoreettisesta näkökulmasta. Lisäksi havainnointi on jollakin tavalla ennalta suunniteltu valitun näkökulman avulla. (Vilka 2006:44.)

Vilkan mukaan osallistuvaa havainnointia kannattaa aina suunnata. Myös haastattelua voi suunnata joihinkin tutkimusongelman kannalta mielekkäisiin asiasisältöihin. Kohdistettu haastattelu yleensä yhdistetään osallistuvalla havainnoinnilla saatuun havainnointiaineistoon. (Vilka 2006: 44-45).

Asiakkailta pyydettiin suullista palautetta jokaisen ryhmätapaamisen jälkeen. Kysyimme ryhmään osallistuneilta, mitkä olivat ryhmäläisten kokemukset ryhmäkerrasta ja suoritetusta tehtävästä, sekä miltä heistä tuntui tehdä sitä? Kirjasimme asiat aina tuoreeltaan ylös, joten jokaisesta ryhmäkerrasta jäi dokumentointia asiakkaiden palautteesta.

Ryhmän pieni koko alusta lähtien teki havainnoinnista helpompaa verrattuna siihen, että ryhmä olisi ollut suurempi. Kahdella ensimmäisellä ryhmätapaamisella mukana oli vain yksi perhe. Ensimmäisellä kerralla perhe toimi hyvin yhdessä ja lapsi ja vanhempi olivat hyvässä vuorovaikutuksessa keskenään. Myös meihin ohjaajiin he olivat yhteydessä. Lapsen ja vanhemman välille syntyi toiminnan kautta keskustelua lapsen positiivisista puolista, joita äiti hänessä näkee ja tunnistaa. Kävimme toimintatuokion jälkeen ryhmässä läpi, miltä työskentely oli perheen mielestä tuntunut. Molemmista tehtävää oli hauska tehdä. Perheen kokemukset ryhmäkerrasta olivat positiivisia. Yhdessä tekeminen äidin kanssa rauhallisessa ilmapiirissä ja äidin läsnäolo tuottivat pojalle turvallisuuden tunnetta, joka näkyi hänen käyttäytymisessään mm. suukottelemalla äitiä.

Rentoutukseen he hiljentyivät nopeasti ja äiti kertoikin ryhmän lopussa, että rentoutuminen on heille tuttua. Äiti on tehnyt sitä kotona pojalle, kertoen hänelle tarinoita samalla.

Ohjaajien toimintaa ensimmäisellä ryhmäkerralla auttoi se, että he tunsivat perheen ennestään. Äidin oli aluksi vaikea keskittyä annettuihin tehtäviin. Hän puhuu useasti omasta voinnistaan ja perheen tilanteesta. Äidin omat voimavarat ovat perhetilanteen vuoksi tällä hetkellä vähäiset ja hän puhuu avoimesti pahasta olostaan lapsen kuullen. Negatiivinen ajattelu heijastuu hänen toiminnassaan. Ohjaajat joutuivat palauttamaan useasti äidin takaisin toimintaan. Ohjaajan rooli toimintaan palauttamiseksi olikin tässä tärkeässä roolissa, sillä toimintatuokion teemana oli positiivisuus. Äiti palasi mukaan toimintaan takaisin ja löysi positiivisia asioita helposti omasta lapsestaan. Ohjaajille tuli yllätyksenä se kuinka nopeasti lapsi rauhoittui rentoutukseen ja hänestä näkyi selvästi, että se oli hänelle tuttua. Hän rentoutui silminnähdessä maaten patjalla äidin häntä hieroessa.

Toisella tapaamisella toimintana oli kuvakollaasi, tätä meidän perhe on/tätä ei ole. Vuorovaikutus perheen kesken oli vaihtelevaa eivätkä lapsi ja vanhempi toimineet yhdessä. Lapsi oli levoton eikä hän pystynyt keskittymään annettuun tehtävään. Hän leikki ryhmätilassa olevilla patjoilla ja osallistui tehtävään toisinaan keskustelun kautta. Toiminnallinen tehtävä jäi yksin äidin tehtäväksi ja hän tarvitsi sen alkuun saattamiseen meidän ohjaajien tukea. Poika tuli kuitenkin kuuntelemaan, kun äiti kertoi mitä hän kuvilla halusi viestittää heidän perheen tämän hetkisestä tilasta. Rentoutukseen poika rauhoittui ja hän pystyi tarjoamaan äidille myös rentoutus hetken.

Ohjaajien mukaan tunnelma oli tällä kertaa levoton. Äiti kertoi omasta pahasta olostaan heti ryhmän alussa ohjaajille. Vaikuttiko se ryhmän ilmapiiriin? Annettu tehtävä oli liian vaativa 10-vuotiaalle pojalle. Pojan tehtävä olisi voinut olla mistä pidän/mistä en pidä.

Kolmannella ryhmätapaamisella mukana oli kaksi perhettä. Perheet tapasivat toisensa nyt ensimmäistä kertaa. Ryhmän teemana oli vuorovaikutus. Toisella äiti/lapsi parilla oli kortti-tehtävien aikana erittäin läheinen vuorovaikutus, he istuivat vierekkäin patjalla ja toisinaan lapsi oli äidin kainalossa. Pusujakin vaihdettiin. Toinen pari istui myös lähekkäin patjallaan, he olivat peräkkäin, jolloin ei syntynyt katsekontaktia heidän välilleen. Äidit kommentoivat tämän kerran tehtäviä, että tuntui kivalta tehdä korttityöskentelyä pitkästä ajasta ja ettei kotona arjessa tule mietittyä näitä positiivisia puolia lapsesta. Positiivisen palautteen antaminen ja saaminen tuntui hyvältä kaikista ryhmän jäsenistä. Silmäniskuleikki ei ollut niin pidetty kuin muumioleikki. Molemmat lapset kokivat muumioleikin hyvin hauskaksi ja vanhemmista leikki oli hauska toteuttaa. Äidit kyllä sanoivat, ettei tätä tule kotona tehtyä, kun paperia menee hukkaan niin paljon. Rentoutuminen oli toisen äidin mielestä mukavaa, vaikka hänen lapsensa ei siihen tällä kertaa kyennytään. Ryhmäläiset ottivat hyvin kontaktia oman per-

heen kesken, että muiden ryhmäläisten sekä ohjaajien kanssa. Lapsetkin jo hieman lähentyivät toisiaan ryhmäkerran lopussa ja hakeutuivat toistensa seuraan.

Ohjaajien huomiot tästä kerrasta olivat, että tunnelma oli aluksi hieman jännittynyt. Se oli havaittavissa ryhmäläisten käytöksestä varsinkin äitien. Ohjaajille oli yllätys, kuinka estottomasti toinen perhe näytti tunteitaan toisiaan kohtaan ensimmäisessä yhteisessä tapaamisessa. Ohjaajat eivät ennen olleet nähneet perheen kesken näin avointa tunteiden näyttämisiä. Ryhmässä oli ohjaajien mukaan avoin tunnelma. Ryhmässä tuntui olevan sopivasti tilaa kaikille ryhmäläisille.

Neljännellä ryhmätapaamisella mukana oli vain yksi perhe. Toisen perheen äiti kävi ryhmän alussa kertomassa, että heillä on ollut tänään perheen sisäisiä ristiriitoja eikä lapsi ole tulossa ryhmätapaamiseen. Kuuntelimme ja keskustelimme äidin kanssa hetken ennen ryhmän alkua. Tänään toiminnassa oli vuorossa musiikin ja maalauksen yhdistäminen. Lapsi ja äiti saivat tehdä omat työnsä.

Asiakkaiden tunnelmat tästä kerrasta, sekä suoritetuista tehtävistä olivat myönteiset. Äiti kertoi, että tuntui kivalta maalata, kun hän ei ollut maalannut pitkään aikaan. Hän sanoi, että kaikki muu unohtui toiminnan aikana-> ”tuli tyhjä pää”. Lapsen mielestä maalaaminen musiikin tahdissa oli kivaa, kun ei annettu rajattua aihetta, vaan sai maalata mitä halusi.

Ohjaajien tunnelmat tästä ryhmäkerrasta olivat ristiriitaiset. Ryhmän alkutilanne oli sekava, pidimme ohjelmasta suunnitelmallisesti kiinni eivätkä alkutapahtumat häirinneet itse ryhmätapaamista. Ryhmän ohjaajan ammattitaitoon kuuluu yllättävien tilanteiden huomioon ottaminen, niin etteivät ne häiritse muuta ryhmän toimintaa.

7.2 Ryhmän osallistujien haastattelut

Sosiaalipalvelujen asiakkaiden tarpeiden ja näkemysten tunteminen ja itse tekemän arvioinnin merkitys on nähty toiminnan luonteesta johtuen tärkeäksi. Arviointimenetelmien kehityksen nähdään sisältävän sosiaalipalvelujen näkökulmasta kiinnostavia mahdollisuuksia. Arviointitutkimuksen suunnissa on näkyvissä asiakaslähtöisten menetelmien kehitystä. (2001:2. Työpapereita 3/2001. FinSoc.)

Pidimme alusta asti tärkeänä, että asiakkaat otetaan ryhmän arviointiin mukaan. On tärkeää saada itse palvelun käyttäjien mielipide kuuluviin heille suunnatuista toiminnoista. Teimme haastattelut lokakuun 2010 aikana, yhdessä perheiden kotona. Toinen meistä toimi haastattelijana ja toinen kirjoitti vastaukset ylös. Palautekyselyn avulla (Liite:5) pyrimme saamaan perheiltä tietoa heidän kokemuksistaan ryhmästä ja siinä tehdyistä luovista toiminnoista,

leikeistä, kuvakorttityöskentelystä sekä rentoutumisesta. Kysyimme myös ovatko perheet käyttäneet kotonaan ryhmässä saamaansa Vuorovaikutusleikkiopasta? Haastatteluiden yhteydessä pyysimme perheiltä lupaa saada käyttää ryhmästä otettuja kuvia valmiissa opinnäytetyössämme. Saimme molemmilta perheiltä luvan kuvien käyttämiseen. Kuvat ovat otettu niin, ettei lapsia pysty niistä tunnistamaan. Kuvat kertovat toiminnallisuudesta ryhmässämme.

Vilkan mukaan tutkija on aina ulkopuolinen omassa roolissaan. Se mitä vapaamuotoisempia ja avoimempia tiedonhankintakeinot ovat, sitä enemmän ne muistuttavat arkipäiväistä vuorovaikutusta tutkijan ja tutkittavien välillä. Tästä seuraa, että tutkijan on huomioitava erityisesti eettiset kysymykset tutkimuksen teossa. (Vilka 2006. 56.)

Lapsille oli suunnattu oma palautekysely, jossa kysyttiin pitivätkö he ryhmässä olleista toimintatuokioista? Molemmat ryhmään osallistuneet pojat pitivät haastattelujen perusteella suuresta osasta ryhmässä olleista toiminnallisista tuokioista. Toinen kuitenkin vastasi, ettei pitänyt Muumioleikistä. Ohjaajille tuli tunne, että lapset kokivat tärkeäksi, että heitä haastateltiin myös eikä vain äitejä. Molemmat haastattelutilanteet sujuivat poikien kanssa hyvässä yhteistyössä, eikä niissä ollut mitään vaikeuksia.

Äitien mukaan toimintatuokiot lisäsivät heidän ja lasten välistä vuorovaikutusta. Toinen sanoi, että lapsi jutteli asioista enemmän äidin kanssa. Toisen äidin mukaan heillä toimii vuorovaikutus muutenkin hyvin ja on fyysistä kontaktia mm. halailua ja kutittelua.

Kumpikaan perheistä ei ollut käyttänyt ryhmän jälkeen vuorovaikutusleikkiopasta kotona. Rentoutuksesta pitivät molemmat äidit. Toinen lapsista ei siitä pitänyt, se oli hänelle vierasta. Hän on muutenkin tarkka siitä, koska häntä saa koskettaa. Hän hakeutuu äidin lähelle tai syliin, jos toivoo läheisyyttä. Toinen äiti kuvaili, että hänen pojalta se onnistuu hyvin. Lapsi kaipaa äidiltä sitä, että äiti rentouttaa häntä. Äidin mukaan oli hyvä, että rentoutuksessa ei ollut häiriötekijöitä vaan rauhallinen musiikki soi taustalla. Äiti koki tärkeäksi myös sen, että lapsi otti mallia hänestä ensin, kuinka hän rentoutti pojan. Sen jälkeen lapsi osasi rentouttaa äitiä. Äidin mukaan hän sai myös kokea miltä rentoutus tuntui, siinäkin oli vastavuoroisuutta. Äidistä rentoutus toi hyvän tunteen. Äiti korosti, että vanhemman pitää pystyä myös rentoutumaan.

Luovien toimintojen käytöstä perhetyössä äidit olivat yhtä mieltä siinä, että ne auttavat varmasti lapsia kertomaan omista asioistaan. Lapset kuin huomaamattaan puhuvat enemmän kuin, että istuttaisiin pöydän ääressä pelkästään puhumassa. Äitien mukaan luovat toiminnat sopivat perhetyöhön ja toinen heistä toi esiin sen, että niiden käyttäminen tulee olla kuitenkin asiakkaasta lähtevää. Eivät siis välttämättä sovi kaikille.

Asiakkaat, jotka ovat toiminnan kohteina, heillä on eniten vaikutusta. Usein on vaikeuksia saada heidän ääntään kuuluviin. He saattavat olla haluttomia kertomaan mielipiteitään pelähten mahdollisia jälkiseurauksia. Niissä palveluissa, jotka kohdentuvat sosiaalisesti vähäosaisiin, voi esiintyä kommunikaatio-ongelmia. Huolimatta tällaisista ongelmista voi olla aivan ratkaisevaa saada asiakkaat kunnolla osallistumaan. Jossain arviointipäämäärissä tämä on välitön osa itse arviointia. Osallistujien jonkinlainen rooli arvioinnissa on kiistaton, erityisesti jos tarkoituksena on arvioinnin tulosten hyödyntäminen. (Robson 2001: 34-35, 45.)

8 Analysointi ja johtopäätökset

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun lapsi oppii luottamaan, että hänet huomioidaan, hänen tarpeensa tunnustetaan ja niihin vastataan sopivalla tavalla. Turvallisessa kiintymyssuhteessa kasvattaja reagoi sensitiivisesti ja oikeaan aikaan lapsen erilaisiin tarpeisiin. (Vilen, Seppänen, Tapio, Toivanen 2010:102.)

Perheen kaikilla kiintymyssuhteilla on vaikutuksensa lapsen kehitykseen ja perheen hyvinvointiin. Erilaiset kiintymyssuhteet rakentavat yksilölle erilaisia käsityksiä ja oletuksia itsestä ja muista. Kiintymyssuhdemallien avulla on mahdollista tarkastella ihmisen turvallisuuden kokemusta moniulotteisesti. (Vilen ym. 2010:102.)

Itse ryhmäprosessi sujui aika pitkälle niin, kuin olimme suunnitelleet. Yksi perheistä sitoutui ryhmätyöskentelyyn parhaiten ja he osallistuvinkin kolmelle ryhmätapaamiselle. Perheen äiti kuvasikin sitoutumistaan, että jos hän lupaan johonkin osallistua, silloin hän myös osallistuu. Perheen 2 äiti ilmoitti ensimmäisellä kerralla, että he eivät pääse osallistumaan ryhmään. Tämä kertoo meidän mielestämme hänen sitoutumisestaan hyvää siinä suhteessa. Eihän sairastumisille mitään voi. Perhe 3 on jo sitten oma lukunsa. Perheen äiti ei ottanut meihin yhteyttä, mutta hänen puolustukseen voi mainita, että hän soitti sentään omille työntekijöille, jotka välittivät meille ryhmänohjaajille viestin, ettei perhe tule tapaamiseen. Näin tapahtui kahdella ensimmäisellä ryhmäkerralla.

Perheet ja varsinkin lapset osallistuivat hyvin ryhmän toiminnallisiin osioihin. Olimme onnistuneet valitsemaan menetelmiksi heitä kiinnostavia työmenetelmiä. Menetelmien valinnassa tulee kiinnittää huomiota lasten ikään ja kehitystasoon.

Tulevaisuudessa täytyy huomioida tila, jossa ryhmätoimintaa järjestetään. Erityisesti täytyy kiinnittää huomiota mm. tilassa oleviin esineisiin. Tässä ryhmässä pehmpatjat houkuttelivat lapsia leikkimään niiden avulla ja se vaikeutti heidän keskittymistään annettuun tehtävään. Pystyimme onneksi reagoimaan tähän seuraavalla kerralla ja viemään patjat pois tilasta ryhmän ajaksi. Nyt käytössämme ollut sali olisi ollut liian ahdas, jos kaikki perheet olisivat paikalle tulleet.

Toiminnallisten tehtävien ohjeistaminen, kertominen lapsille vaatii panostamista jatkossa. On hyvä myös pysähtyä miettimään minkälaiset tehtävät sopivat tämän ikäisille lapsille. Huomasimme, että toiselle ryhmäkerralle suunniteltu kuvakollaasi oli ehkä hieman liian abstrakti tehtävä 10- vuotiaalle pojalle. Hän ei havaintojemme mukaan oikein saanut kiinni tehtävästä, joka tuntui olevan aluksi äidillekin haastava. Äiti tarvitsi myös meidän ohjaajien apua, että sai kollaasin alkuun.

Aika tulee huomioida tarkoin, että ei yritä venyttää ryhmän kestoa yli sen minkä ajan lapset jaksavat keskittyä. Varsinkin, jos tarkoituksena on tuottaa yhdessä olon avulla positiivisia kokemuksia lapsille sekä heidän vanhemmilleen.

Ryhmän kokoonpano jäi usealla toimintakerralla varsin pieneksi. Yhdellä tapaamisella oli kaksi perhettä paikalla. Ajattelimme ensin, että tämä on huono asia opinnäytetyömme kannalta. Emme saa kunnolla kokemusta perheisiin liittyvästä ryhmätoiminnasta. Toisaalta tarkoitushan oli oppia ryhmän ohjaamisesta ja siinä kohdattavista haasteista. Asiakkaiden sitouttaminen on ainakin yksi asia, johon täytyy tulevaisuudessa kiinnittää selkeästi enemmän huomiota. Positiivinen näkökulma asiakkaiden vähyyteen oli se, että asiakkaat saivat yksilöllistä ohjausta ja palautetta toiminnastaan meiltä ohjaajilta. Ohjaajilla oli aikaa keskittyä perheen kanssa rauhassa heidän toimintaansa ja sen havainnoimiseen. Pystyimme myös antamaan perheille palautetta suoraan, joka olisi ollut vaikeampaa, jos paikalla olisi ollut toisia perheitä. Näissä tilanteissa ei tarvinnut säästellä positiivista palautetta ja havaintojemme mukaan sekä lapsi että vanhempi nautti tilanteesta, kun saivat kaksi työntekijää vain heidän käyttöönsä.

Vuorovaikutusleikkien juurruttaminen perheisiin, vaatisi varmasti sitä, että opasta käytettäisiin useammin ja näin ollen siinä olevat leikit tulisivat perheille tutuiksi. Silloin jo lapset itsekin osaisivat vaatia vanhemmilta vuorovaikutusleikkejä.

Palautekyselyssä olisi voinut olla lasten sekä aikuisten osiossa vapaan sanan osio. Nyt haastatteluvastaukset jäivät todella lyhyiksi. Toki silläkin on oma merkityksensä, että aikaa kului melkein kuukausi ryhmän loppumisesta ennen kuin haastattelut teimme. Eli palautetta pitää pystyä keräämään nopeammalla aikataululla kuin tässä työssä.

9 Pohdinta

Vuorovaikutus asiakkaan ja työntekijän välillä ei lastensuojelutyössä ole aina ihanteellinen. Asiakas kokee, että hänen elämänsä kontrolloidaan liikaa, eikä hän tule kuulluksi eikä autetuksi. Tällainen vastakkain asettelu ei luo hyvää ja luottamuksellista asiakassuhdetta, jossa asiakas kokee olevansa altavastajana omissa asioissaan, eikä hän ole vastaanottavainen muutokselle.

Ihmisten kohtaaminen ja heidän asioihinsa paneutuminen vaatii aikaa ja tietoista tahdonponnistusta. Tätä ei aina omasta aikataulusta löydy. Toki monet asiat vaativat aikaa ja tahtoa, mutta useimmissa töissä voi keskittyä omaan tekemiseensä, kun taas ihmissuhteissa on itse vuorovaikutustapahtuma tärkein. Kohtaamisessa joutuu luopumaan omasta rajatusta tilastaan, jakamaan sen muiden kanssa. Se voi olla omia voimia kuluttavaa ja aikaa vievää. Ihmisten välinen aito ja reilu tapaaminen tuntuu onnistuessaan lähes henkiselältä kokemukselta. (Dunderfelt 2001: 115-116.)

Lastensuojelutyössä työntekijän on opittava iloitsemaan pienistäkin edistysaskelista, joita perheessä tapahtuu yhteisen työskentelyn avulla. Perheet ja niiden jäsenet ovat itse pääroolissa omassa elämässään ja työntekijän tehtävänä on kulkea hetki perheen rinnalla.

Perhetyön ja intervention kohde on suhde, perhetyöntekijä yrittää vaikuttaa perhesuhteisiin, suhteeseen lapsen ja vanhemman välillä, vanhempien välillä, sisarusten välillä. Työntekijä on osapuoli suhteissa, hän tekee vuorovaikutus- ja suhdetyötä. Näin tehdessään hän voi samalla tutkia, miten hänen oma toimintansa vaikuttaa, miten oman toiminnan muuttaminen muuttaa toisen toimintaa, millaisia reaktioita havaitaan kun tehdään niin tai näin. Vuorovaikutustyön perusteeksi on: Toista ei voi muuttaa, voi vain muuttaa omaa toimintaansa. Ammatillainen reflektoi työtään. Työn vaikuttavuutta parantaa, että perhetyöntekijä pääsee lähelle ihmistä ja että, suhteessa on luottamusta. Lähellä työskennellessään työntekijä joutuu samalla pitämään riittävää etäisyyttä, jotta suhteesta muodostuu auttava, ulospäästävä. Perhetyön reflektointi auttaa tarkastelemaan, miten suhde muuttuu, mikä sitä muuttaa ja mikä auttaa lasta. (Heino 2008:48.)

Useat lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat joutuneet kokemaan henkistä pahoinvointia, eikä heillä ole ollut keinoja tuoda esiin omia tunnetilojansa. Murrosikäisten oma identiteetti saattaa olla hyvin hauras. Heille on usein epäselvää kuka minä olen ja mihin minä kuulun.

Lapsi kehittää selviytymisstrategiat kaltoin kohtelun kestämiseen, jossa olennaista on mm. tunteiden tukahduttaminen. Se mikä väkivaltaisissa ja kaoottisissa oloissa on selviämisen kanalta välttämätöntä, voi jatkossa olla selviytymisen este. Kaltoin kohdellun lapsen on vaikea ottaa vastaan hyvää, kun sitä olisi tarjolla. Hän ei antaudu lohdutettavaksi. Hän pyrkii kontrolloimaan kaikkia tilanteita. Hän on erityisen viehtynyt valtataisteluihin ja niiden pakkonomaiseen voittamiseen tai hän turvautuu manipulointiin, väkivaltaisuuteen tai väistämiseen. Hän vetäytyy kontakteista. Hän karttaa rakastetuksi tulemistä ja kokemusta omasta erityisyydestä. Syvimmiltään hän on häpeänsä sulkema. (Bardy, Känkänen 2005:69.)

Työelämästä saamamme kokemuksen mukaan positiivisten asioiden korostaminen ja arvostaminen vanhemmuudessa ovat tuottaneet hedelmällistä yhteistyötä lastensuojelussa. Koroste-

taan asiakkaan hyviä ominaisuuksia ja lähdetään tekemään muutostyötä niiden pohjalta. Tuetaan lasta hänen vahvuuksiensa mukaan ja kannustetaan lasta tuomalla esiin hänen omaa osaamistaan.

Luovien toimintojen siirtäminen käytäntöön lastensuojelun perhetyössä oli meille hyvin antoisa kokemus, yllätyksellinenkin, sen toimivuudesta ja vuorovaikutuksellisuuden lisääntymisestä suhteessa asiakkaisiin ja mikä parasta vuorovaikutuksen lisääntymiseen perheiden sisällä.

Positiivinen palaute, jonka saimme ryhmään osallistujilta, antoi meille vahvistusta tulevaisuudessakin ryhmämuotoisen työskentelyn jatkamiseen. Ryhmän jäsenten palaute tehdyistä harjoitteista korttien avulla kertoi jälleen ohjaajaparille, kuinka hyvä työmenetelmä ihan peruskortit tai kuvat ovat työskentelyssä. Työntekijöinä sitä usein turvautuu itselleen läheiseen tai tuttuun työmenetelmään. Olisi hyvä muistaa, että uuden kokeileminen on oman ammatillisuuden kehittämistä myös. Perhetyössä ei ole koskaan täydellisen valmis, vaan aina voi kehittää itseään uusien työmenetelmien avulla.

Ensimmäisen kerran, kun perheet kohtasivat toisensa oli tunnelma hieman jännittynyt. Ryhmän jäsenet kuitenkin jakoivat toisilleen arkojakin asioita aika avoimesti. Tämä osoitti meille sen, että olimme onnistuneet ryhmäläisten valinnoissa niin, että heidän oli helppo jakaa tunteuksiaan ryhmässä.

Yksi perhe, joka ei saapunut yhteenkään ryhmätapaamiseen, olisi vaatinut varmasti enemmän motivointia, että he olisivat ryhmään osallistuneet. Mitä olisimme voineet tehdä toisin? Ottaa enemmän perheitä ryhmään, jotta ei olisi haitannut, vaikka joku perhe olisi jäänyt pois? Tai kartoittaa paremmin perheiden sitoutumista yleensäkin toimintaan. Tästä perheestä oli ennakkotietoa, että sitoutuminen työskentelyyn on ollut heille erittäin vaikeaa. Oliko järkevää pyytää heitä edes ryhmään? Opimme tässä prosessissa sen, että tulevaisuudessa ryhmiin osallistuvat perheet olisi hyvä haastatella ja varata aikaa ryhmäkertoja ennen, jotta perheet voisivat tutustua toisiinsa paremmin. Tässä näkyy lastensuojelun asiakasperheiden haasteellisuus. Me työntekijöinä näemme, että lapset sekä vanhemmat selkeästi hyötyisivät tämän tyyppisestä toiminnasta, vanhempien motivoiminen on usein haastavaa. Vanhempien on vaikea nähdä asioita lapsen näkökulmasta.

Luovien toimintojen käyttäminen työelämässä unohtuu usein kiireen keskellä. Huomaamme työssämme, että perustyön tekeminen vie jo niin paljon aikaa, ettei yksinkertaisesti ole resursseja mihinkään ylimääräiseen. Vai onko näin? Teemmekö itse tämän kiireen tunteen? Voisiko työtä suunnitella toisella tavalla ja pyrkiä käyttämään luovia menetelmiä lasten ja perheiden kanssa työskennellessä?

Meille luovien toimintojen käyttäminen opinnäytetyössämme on antanut uusia tietoja ja taitoja toimia asiakkaiden kanssa. Se on rohkaissut meitä käyttämään uusia menetelmiä, joita meillä on mahdollisuus hyödyntää jatkossakin omassa työssämme perheiden parissa. Luovuus on omien toimintatapojen ja mallien kyseenalaistamista ja pyrimme tästä lähtien katsomaan asioita vähän eri näkökulmasta. Oma ammatillisuutemme on saanut uuden ulottuvuuden luovien toimintojen käytön myötä. Luovien toimintojen käyttämisessä perheiden kanssa toimies- sa työntekijä joutuu laittamaan itseään peliin eri tavalla kuin, että käyttäisi perinteisiä mene- telmiä, esimerkiksi valmiit haastattelulomakkeet, keskustelut.

10 Eettinen pohdinta

Iriksen pohdintaa:

Perinteiset lastensuojelun työmenetelmät vievät joskus asiakasta jopa kauemmaksi työnteki- jästä, ja asiakas kokee lastensuojelun pelkkänä kontrollina, ei apuna.

Halusimme keskittyä opinnäytetyössämme asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutuk- seen ja miten siihen voidaan vaikuttaa luovia toimintamenetelmiä hyödyntämällä. Olemme työyhteisössä monesti pohtineet, miten saisimme asiakkaat sitoutumaan paremmin työskente- lyyn, ja miten voisimme kehittää työtämme tässä asiassa.

Jos työyhteisöstä ei löydy innostajaa, eikä hän saa työkavereita mukaan yhteistyöhön, pala- taatan tällöin pian tutuksi ja turvallisiksi koettuihin menetelmiin. Kulttuuri- ja sosiaalialan ammattikuntien pitäisikin mielestäni tehdä enemmän yhteistyötä, jotta asenteet muuttuisi- vat.

Kuten aikaisemmin jo mainitsin, niin asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus ei lastensuojelu- työssä ole aina ihanteellinen. Asiakas kokee, että hänen elämäänsä kontrolloidaan liikaa, eivätkä he tule kuulluiksi eivätkä autetuiksi. Tällainen vastakkain asettelu ei luo hyvää ja luottamuksellista asiakassuhdetta, jossa asiakas kokee olevansa altavastaaajana omissa asiois- saan, eikä voi näin tulla autetuksi, eikä hän ole vastaanottavainen muutokselle.

Toisaalta työntekijällä tulee olla kyky aistia myös asiakastaan, haluaako hän toteuttaa perhe- työn jaksolla luovia menetelmiä, vai onko jokin toinen työmuoto sopivampi asiakkaan tilan- teen auttamiseksi. Tämän tyyppiselle kehittämistyölle lastensuojelun perhetyössä on kaikki mahdollisuudet, täytyy vain löytää se innostaja.

Luovuus sanalla ymmärretään, ehkä vain taiteen merkitys, mietinkin, että sanalta voisi viedä taiteellisuuteen liittyvä merkitys pois.

Luovuus on omien toiminta tapojen ja mallien kyseenalaistamista, ja pyrinkin tästä lähtien katsomaan asioita vähän eri näkökulmasta.

Olen itse hyvin tyytyväinen, että lähdin rohkeasti kokeilemaan uusia menetelmiä, ja tärkeintä oli huomata, että ne toimivat lastensuojelun perhetyössä.

Niinan pohdintaa:

Eettiset näkökulmat työssä ja työntekijän omat arvot ovat ne asiat lastensuojelulain lisäksi, jotka ohjaavat lastensuojelussa työntekijän työtä. Laki antaa kehyksen työlle kun taas arvot ja oma etiikka näkyvät jokapäiväisessä työssä. Sosiaalialalla työskentelevän ammattilaisen on pystyttävä kohtaamaan ihmisiä monissa haastavissa tilanteissa heidän elämänsä aikana. Se vaatii rautaista ammatillisuutta ja kykyä oppia purkamaan näitä tilanteita yhdessä työtovereidensa kanssa. Jokaisen ammattilaisen on löydettävä omat keinonsa purkaa kokemuksiaan itsestään pois, etteivät ne ala hallita työntekijän mieltä myös hänen vapaa-aikanaan.

Sosiaalialalla on erityinen suhde etiikkaan ja ihmisoikeuksiin. Voidaan katsoa, että koko sosiaalialan työ on saanut alkunsa juuri niihin liittyvien kysymysten pohtimisesta. Sosiaalialan työn tavoitteena on hyvän tekeminen, ihmisten auttaminen, puutteen ja kärsimyksen vähentämien, muutos ja kehitys. Eettisyyden vaatimusta lisää työhön tai ammattiasemaan usein liittyvä valta ja mahdollisuus vaikuttaa asiakkaan elämään ja sitä kautta koko yhteiskuntaan. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005: 5.)

Lastensuojelun asiakastapauksissa on aina kiinnitettävä erityistä huomiota asiakkaiden tunnistamattomuuteen. Asiakkaiden itsemääräämisoikeutta tulee työskentelyssä myös kunnioittaa. Asiakkaan kunnioittaminen ja asiallisesti kohtaaminen on työntekijän ammatillisuutta, vaikka hän ajattelisi asiakkaista negatiivisesti, tulee hänen pystyä olemaan asiallinen asiakkaita kohtaan. Omien ennakkoluulojen ja asenteiden ei saa antaa näkyä työssään, vaikka tilanteet ovatkin usein hyvin haastavia. Mielestäni tilanteita tulee katsoa aina asiakkaan hyvinvoinnin näkökulmasta. Häntä varten me työtämme teemme ja hänen hyvinvointinsa eteen.

Asiakaslähtöisyys on sosiaalialan ammattilaisen työn keskeinen periaate. Sosiaalialan ammattilainen pyrkii edistämään tämän periaatteen toteutumista organisaation kaikilla tasoilla ja toimimaan havaitsemiensa epäkohtien poistamiseksi. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005: 11.)

Lähteet

Aalto. Mikko. 2002. Turvallinen ryhmä. Forssa. Aseman lapset ry.

Ahlroth. Anne, Lemettinen. Eeva, Pitkäkangas-Laitila. Satu, Pratsch. Ilse, Rantama. Tarja, Sarajärvi. Helena, Taavila. Ulla, Vilen. Marika. 2003. Lastenneuvolan 5-vuotistarkastus, sosio-emotionaalisen osion käsikirja. Vantaan kaupunki. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan julkaisuja 12/2003.

Ahonen. H. 1997. Musiikki sanaton kieli. Helsinki. Hakapaino Oy.

Bardy. M & Känkänen.P. 2005. Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa. Stakes.

Bjålie. J.G. Haug, E. Sand. O. Sjaastad. Q.V. Toverud. K.C. 2005. Ihminen - Fysiologia ja anatomia. Helsinki. WSOY.

Dunderfelt. Toni. 2001. Intuitio ja tunneviestintä. Juva. WS Bookwell Oy.

Enäkoski. R, Routasalo. P. Kosketuksen voimaa 1998. Kirjayhtymä. Helsinki.

Gallagher-Mundy. Chrissie. 1999. Rentoutuminen: Kehon ja mielen rentoutumisopas. Gummerus.

Girad. Liisa. Ihanus. Juhani. Laine. Riitta. Ropponen. Mari (toim.) 2008. Suhteessa kuvaan-kuvataideterapian teoriaa käytännössä. Espoo.

Hakanen. Jari. 1998. Vuorovaikutustaidot ryhmässä. Painohäme Oy.

Halkola. U. Mannermaa. L. Koffert. T. Koulu. L. 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki. Oy Duodecim.

Hakola. K, Laitinen. S, Ovaska-Airasmaa. M, 1991. Lasten taidekasvatus. Hämeenlinna. Karisto Oy.

Heimonen. Sirkkaliisa, Voutilainen. Päivi, toim.1998. Kuntouttava työote dementoituvien hoidossa. Tampere. Tammer - Paino Oy.

Heino. Tarja. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Helsinki. Valopaino Oy.

Hyyppä. Markku T. & Liikanen. Hanna-Liisa. 2005. Kulttuuri ja terveys. Edita.

Kansanen. P. Uusikylä K. 2002. Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia tuulia. Jyväskylä. Gummerus.

Kataja. J. 2003. Rentoutuminen ja voimavarat. Helsinki. Edita.

Kaukkila. Veli. Lehtonen. Elisa. 2008. Ryhmästä enemmän. Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. SMS- Tuotanto Oy.

Kemppinen. Pertti, Rouvinen-Kemppinen. Katriina. 1998. Vuorovaikutuksen aarrearkku, vinkkejä kasvattajille. Vantaa. Kustannusvalmennus P & K. Oy.

Kurki. Leena.2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Vastapaino.

Mäkipeska. Marja. Terttu. Niemelä. 2005. Haasteena luottamus. Edita.

Launonen. Kaisa. 2007. Vuorovaikutus, kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Jyväskylä. Gummerus.

Lähtenmäki. M-L, Jaakkola. R, toim. 2005. Psykofyysinen fysioterapia. Kohti oman kehon kuumista, omassa ruumiissa asumista. Tampere. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.

Rankanen. M. Hentinen. H. Mantere. M-H. 2007. Taideterapian perusteet. Oy Duodecim. Helsinki.

Robson. Colin. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Helsinki. Tammi.

Roxendal & Nordwall. 1997. Tre BAS-skalar. Lund. Studentlitteratur.

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Helsinki.

Taskinen. Sirpa. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Vaajakoski. Gummerus.

Tuovinen. Sanna. Artikkelit Lapsen Maailma 1/2009. Lempeä kosketus viestii.

Uvnäs Moberg, K. 2007. Rauhoittava kosketus. Oksitosiinin parantava vaikutus kehossa. Helsinki. Edita

Vilen. Marika, Leppämäki. Päivi, Ekström. Leena. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. WSOY.

Vilen. Marika, Seppänen. Paula, Tapio. Nina, Toivanen. Riikka, toim. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki. Kirjapaja.

Vilka. Hanna. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki. Tammi.

Virtanen. Petri. 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki. Edita Prima Oy.

Useita kirjoittajia. 2001. Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin. Työpapereita 3/2001. FinSoc.

Opas

Korhonen. Satu. Iloa vanhemmuuteen, vuorovaikutusleikkiopas vanhemmille.

iloa.vanhemmuuteen@gmail.com

<http://www.luovuus.opassivut.net/index.html>.

Kuvat

Kuva 1: Toinen ryhmän ohjaajista toimi perheen apuna värien sekoittamisessa.....	16
Kuva 2: Kehonkuva.....	22
Kuva 3: Kuvakollaasi. Tätä meidän perhe on/ tätä ei ole	26
Kuva 4: Muumiroleikki.....	30
Kuva 5: Musiikki ja maalaus.....	31
Kuva 6: Tempurata	32

Kaaviot

Kaavio 1: Taideprosessi	27
-------------------------------	----

Liitteet

Liite 1: Haastattelulupa	46
Liite 2: Ryhmän tapaamisaikataulut ja teemat.....	47
Liite 3: Havainnointimittari ryhmätoimintaa varten	48
Liite 4: Perheiden havainnointimittari toimintakerroista	49
Liite 5: Palautekysely	50

Laurea- ammattikorkorkeakoulu

Haastattelulupa

Olette osallistumassa opinnäytetyönä tehtävään toiminnalliseen ryhmään Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa syyskuussa 2010. Ryhmään osallistuu lapsia ja heidän vanhempiaan. Pyydämme teiltä lupaa, jotta saamme havainnoida teitä sekä lastanne ryhmän aikana. Tulemme tekemään muistiinpanoja ryhmäkertojen jälkeen, joiden avulla pystymme rakentamaan kirjallisen osion ryhmän tapahtumista ja sen kehityksestä. Pyydämme myös lupaa haastatella teitä ryhmän päättymisen jälkeen. Haastattelut tehdään perhekohtaisesti erikseen sovituina ajankohtina erikseen sovituissa paikoissa. Tavoitteena olisi saada haastattelut tehtyä lokakuun 2010 aikana. Haastattelujen tulokset käsitellään nimettöminä varsinaisessa opinnäytetyössä eikä ketään ole näin tunnistettavissa.

Haastateltavan allekirjoitus

Haastattelijat:

Iris Holma

Niina Mennander

Vantaalla 30.8.2010

Ryhmän tapaamisaikataulu ja teemat

Ensimmäinen tapaaminen keskiviikkona 8.9.2010 klo. 16.00 Kuuselassa.
Teemana: lapsen positiiviset puolet.

Toinen tapaaminen torstaina 9.9.2010 klo. 16.00 Kuuselassa.
Teemana: kuvataide.

Kolmas tapaaminen keskiviikkona 15.9.2010 klo. 16.00 Kuuselassa.
Teemana: vuorovaikutus.

Neljäs tapaaminen torstaina 16.9.2010 klo. 16.00 Kuuselassa.
Teemana: retki luontoon, säävarauksella.

Ryhmätapaamiset aloitetaan ruokailulla Kuuselassa, joka on osallistujille maksuton.
Ryhmätapaamisten kesto on noin kaksi tuntia.
Toivomme, että saavutte tapaamisiin ajoissa.

Yhteistyöterveisin ryhmänohjaajat: Iris Holma
Niina Mennander

Havainnointimittari ryhmätoimintaa varten

Osallistuminen 1. kerta

Perhe	Paikalla
Perhe 1.	
Perhe 2.	
Perhe 3.	

Suunnitelma ryhmä kertaa varten:

Kuvaus ryhmätoiminnasta:

Kuinka toiminta sujui:

Erityistä:

Tunnelmat ryhmätapaamisesta:

Ottavatko ryhmän jäsenet keskenään kontaktia

Oman perheen jäsenten kanssa

Muiden perheiden kanssa

Ohjaajien kanssa

Eivät ota kontaktia

Ryhmäläisten kokemukset ryhmäkerrasta:
Suoritetusta tehtävästä, miltä tuntui tehdä:

Perheiden havainnointimittari toimintakerroista

Perhe 1.

Toimivatko lapsi/lapset ja vanhempi yhdessä: kyllä ei

Osallistuuko lapsi/lapset toimintaan: kyllä ei

Jaksaako lapsi/lapset keskittyä toimintaan loppuun asti: kyllä ei

Lapsen/lasten käyttäytyminen ja toisten huomioonottaminen: heikkoa/vähäistä vaihtelevaa hyvää

Vuorovaikutus perheenjäsenten kesken: ei lainkaan vähän vaihtelevaa jonkin verran toistuvaa

Saako lapsi/lapset kontaktin vanhempaan: saa ei saa

Lapsen vireystila: rauhallinen levoton väsynyt iloinen

Lisääntyikö vuorovaikutus perheen kesken ryhmän aikana: kyllä vähän ei

Perhe 2.

Toimivatko lapsi/lapset ja vanhempi yhdessä: kyllä ei

Osallistuuko lapsi/lapset toimintaan: kyllä ei

Jaksaako lapsi/lapset keskittyä toimintaan loppuun asti: kyllä ei

Lapsen/lasten käyttäytyminen ja toisten huomioonottaminen: heikkoa/vähäistä vaihtelevaa hyvää

Vuorovaikutus perheenjäsenten kesken: ei lainkaan vähän vaihtelevaa jonkin verran toistuvaa

Saako lapsi/lapset kontaktin vanhempaan: saa ei saa

Lapsen vireystila: rauhallinen levoton väsynyt iloinen

Lisääntyikö vuorovaikutus perheen kesken ryhmän aikana: kyllä vähän ei

Perhe 3.

Toimivatko lapsi/lapset ja vanhempi yhdessä: kyllä ei

Osallistuuko lapsi/lapset toimintaan: kyllä ei

Jaksaako lapsi/lapset keskittyä toimintaan loppuun asti: kyllä ei

Lapsen/lasten käyttäytyminen ja toisten huomioonottaminen: heikkoa/vähäistä vaihtelevaa hyvää

Vuorovaikutus perheenjäsenten kesken: ei lainkaan vähän vaihtelevaa jonkin verran toistuvaa

Saako lapsi/lapset kontaktin vanhempaan: saa ei saa

Lapsen vireystila: rauhallinen levoton väsynyt iloinen

Palautekysely

Tämä palautekysely on lapsille ja heidän vanhemmilleen, jotka osallistuivat toiminnalliseen vuorovaikutus ryhmään Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa. Kyselyn tarkoituksena on antaa palautetta toiminnallisista tuokioista. Vastauksia käytetään sosionomi AMK opiskelijoiden Iris Holman ja Niina Mennanderin opinnäytetyössä. Vastaukset tullaan käsittelemään täysin nimettöminä ja luottamuksellisesti.

Miten lapsi suhtautui toimintatuokioihin?

.Lapsi piti tuokioista

 Lapsi ei pitänyt tuokioista

Ruokailut _____

Kuvataidetyöskentely _____

Vuorovaikutustyöskentely/kortit _____

Temppurata _____

Muumiroleikki _____

Rentoutus _____

1. **Lisäsikö toimintatuokiot mielestäsi sinun ja lapsesi vuorovaikutusta?**

Jos lisäsi vuorovaikutusta, niin miten?

2. **Oletteko käyttänyt ryhmässä saamaanne vuorovaikutusleikkiopasta kotona?**

Jos olet käyttänyt, niin miten?

3. **Miten rentoutuminen mielestäsi onnistui?**

Olisin onnistunut rentoutumaan paremmin jos.....

4. **Mitä mieltä olet itse luovien toimintojen (kuvataide, korttityöskentely ym.) käytöstä lastensuojelun perhetyössä?**

KIITOS VASTAUKSISTASI!